

Afirmare clară a vitalității obștii evreiești din România Sărbătorirea de Hanuca 5737

Prezidiul comitetului de conducere al Federației Comunităților Evreiești din R. S. România a luat cunoștință cu multă satisfacție de felul cum a fost prăznuită sărbătoarea de Hanuca 5737 de către enoriașii și comunitățile noastre. Prin amploarea și varietatea manifestărilor, prin masiva participare a credincioșilor, sărbătoarea din acest an a constituit o afirmare clară a vitalității obștii evreiești din România, a deplinei libertăți religioase din țară. Totodată, Hanuca 5737 a reafirmat hotărârea membrilor obștii noastre de a fi cetățeni devotați și loiali ai țării, participanți activi la opera de construire a noii societăți socialiste și totodată evrei demni, atașați de credința și tradiția străvechi. Cuprinzând cvasiunanimitatea membrilor obștii, sărbătorirea din acest an constituie încă un răspuns convingător la întrebările ce se mai fac auzite, uneori, peste hotare despre situația actuală și perspectivele de viitor ale comunității evreiești din România. Aprinzind slăvite lumini de Hanuca, celebrând miracolul întimplat cu peste 2100 de ani în urmă, cind cei puțini au menținut și păstrat valorile eterne iudaice, membrii obștii noastre au afirmat dorința lor de a menține vie lumina iudaismului, de a cultiva valorile noastre spirituale, de a păstra comunitățile, lăcașele sfinte și celelalte instituții ale noastre, de a le transmite urmașilor, întocmai cum premergătorii ni le-au păstrat și transmis.

1. Comitetul de conducere F.C.E. (M) adresează un respectuos omagiu și vii mulțumiri Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, care și în acest an a desfășurat o muncă neobosită, plină de dăruire, spre a asigura reușita deplină a sărbătoririi. Păstorul nostru spiritual s-a ocupat pînă în cele mai mici amănunte de organizarea ei iar în zilele de Hanuca 5737 a vizitat un număr de 25 de comunități, mari și mai mici, a rostit un mare număr de predici înțelepte, s-a întreținut cu conducerea comunităților și cu mulți enoriași. Prezența Eminenței Sale într-un atît de mare număr de comunități a însemnat un eveniment major în viața noastră obștească, un prilej de bucurie în spiritul Torei și al tradiției iudaice.

Un număr de comunități a fost vizitat de către unul din trimișii Eminenței Sale și ai conducerii F.C.E. (M) și anume d-nii: prim-rabin dr. Ernest Neumann,

(Continuare în pag. VI-a)

Moment memorabil în viața obștii Vizita d-lui dr. Nahum Goldmann

Vizita d-lui dr. Nahum Goldmann, președintele Congresului Mondial Evreiesc, însoțit de d. Armand Kaplan, director al Departamentului relațiilor internaționale, care s-a desfășurat între 13-15 decembrie 1976, se înscrie ca un moment memorabil în cronică obștii.

Distinșii oaspeți au avut cinstea de a fi primiți în audiență de către președintele Republicii Socialiste România, domnul Nicolae Ceaușescu.

ADUNAREA DE LA TEMPLUL CORAL

În cadrul unei adunări ce a avut loc în după amiaza zilei de 14 decembrie 1976, d. dr. Nahum Goldmann s-a înfîlțit cu enoriașii obștii bucureștene. Cu mult înainte de ora fixată, impunătorul lăcaș era înțesat de lume. Apariția oaspeților, însoții de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen și de ceilalți conducători ai Federației Comunităților Evreiești (M) din România este salutată de corul „Tora Veșira” al cursurilor de Talmud Tora, care intonează imnul „Baruhim Habaim”, „Bun venit în numele Domnului”. Toți cei prezenți, în picioare, ascultă cu bucurie și se alătură acestei străvechi urări ebraice.

Corul execută un program de cîntece din bogatul său repertoriu religios ebraic

și folcloric evreiesc. Înaltii oaspeți și întreaga asistență apreciază călduros m. iestria formației și a dirijorului ei, d. V. Școlnik.

O PERSONALITATE PROEMINENTĂ A POPORULUI EVREU

Salutîndu-l în numele Federației, al comunităților și al populației evreiești din România, d. Șef rabin dr. Moses Rosen a spus printre altele:

„Dr. Nahum Goldmann, una dintre cele mai proeminente personalități ale poporului evreu, este prea bine cunoscut spre a mai fi necesar a fi prezentat. D-sa nu are trebuință nici de elogiile noastre, căci e imunitat de atitea elogi. De aceea, ne vom mărgini să spunem că în îndelungata sa activitate publică de peste șase decenii, dintre care patru în conducerea Congresului Mondial Evreiesc, a dat dovadă în mod neabătut de spirit neconformist, viziune și curaj, de acele trăsături care au caracterizat pe profeții noștri. Căci în accepția iudaică, profetul nu este un om înzestrat cu puteri supranaturale, ci înainte de orice, e dăruit cu însușirile pe care le-am amintit mai sus. În acest sens și poporul evreu este denumit în scrierile noastre sfinte „profeț între popoare”.

Amos, Isaia, Ieremiau au fost profeți, oameni ai viziunii largi și ai acțiunii cutrezoare, oameni care în toate împrejurările nu au șovăit a spune poporului lor și lumii întregi adevărul, întregul adevăr, chiar dacă uneori el era neplăcut și rostita lui implica riscuri. Acesta este și modul de a gîndi și acționa al dr. lui Nahum Goldmann. În îndelungata d-sale activitate, a dovedit curaj, consecvență și spirit realist. Nu întotdeauna ideile și acțiunile sale sînt înțelese din primul moment, dar după un timp ele se impun. Așa cum o spune el însuși, între dr. Goldmann și adversarii săi deosebirea este de cinci ani: după cinci ani, spun și acestia ceea ce a spus mai înții dr. Goldmann...”

În încheiere, Eminența Sa a exprimat bucuria și satisfacția obștii noastre pentru această vizită, care oferă prilejul cunoașterii directe, la fața locului, a înfăptuirilor noastre, a deplinei libertăți în care se desfășoară viața de cult, cultură iudaică și asistență.

OBȘTEA DIN ROMÂNIA — REALITATE DE INSEMZNATATE ISTORICĂ

Expunerea, de o oră, pe care a făcut-o dr. Nahum Goldmann, a cuprins o bogăție de idei și aprecieri curajoase, exprimate în cel mai autentic stil goldman-

(Continuare în pag. V-a)

ALTE PATRU ÎNTREBĂRI... DE HANUCA, ADRESATE EMINENȚEI SALE D-LUI ȘEF RABIN Dr. MOSES ROSEN

A devenit o tradiție pentru revista noastră ca după terminarea periplului de Hanuca să se adreseze Eminenței Sale cu rugămîntea de a-i împărtăși impresii în legătură cu această sărbătorire. Deși pînă la Pesah mai sînt cîteva luni, am căutat să anticipăm și să dăm și în acest an interviului nostru schema prestabilită a celor patru întrebări.

INTREBAREA I-A: De cîteva ani, cutreerați țara spre a vorbi coreligionarilor despre Hanuca. Subiectul e deci același și nu-l puteți schimba. N-ar fi, oare, cazul să renunțați la această reluare anuală a aceleiași teme, în fața aceluiași auditoriu?

RĂSPUNS: Dimpotrivă. An de an sorb puteri morale sporite vîzînd căldura, dragostea și entuziasmul cu care, în orașe și țirgușoare, bărbați și femei, bătrîni și tineri, vin să prăznuiască această sărbătoare a luminii și dreptății. Se întîmplă, din nou, o minune de Hanuca: numărul enoriașilor din localitățile respective s-a diminuat statistic, dar participarea s-a mărit. E iarăși o victorie a calității asupra cantității. Cît despre subiect, tocmai în aceasta constă capacitatea iudaismului de a fi mereu nou, inedit. În fiecare an reluăm lectura Cărții cărților, din care nici o literă nu s-a schimbat și găsim în ea idei noi. Pentru noi e ca și cum ar fi

fost scrisă ieri și nu acum peste 3500 de ani.

Posibilitatea variațiunilor pe aceeași temă a Macabellor este infinită, de aceea nu numai numărul celor care vin să ne asculte crește an de an, ci și interesul lor. Se întîmplă și în această privință ceva asemănător minunii rămășițelor de ulei...

INTREBAREA A II-A: Pentru ce întreprindeți acest turneu tocmai de Hanuca, cînd e ceață și zăpadă, și nu vara, pe vreme frumoasă?

RĂSPUNS: Hanuca este, între altele, și afirmarea amarului proverb popular: Șver tu zain a id — E greu să fi evreu”.

(Continuare în pag. VI-a)

Cilibi Moise, „Vestitul în Țara Românească”

Personaj de un pitoresc literar remarcabil, celebru la vremea sa, privit cu respectuoasă atenție de către reprezentanți de frunte ai literaturii, a fost Moise Cilibi. S-a născut la Focșani, în 1815 și a practicat, toată viața, micul negoț al vânzătorului ambulant de mărunțuri. (A murit în 1869). Prezența lui lângă umila tarabă producea însă, zi de zi, o operă literară orală însoțită, de o autenticitate care nu a putut trece neobservată. Caragiale însuși avea să sublinieze, în unul din articolele consacrate acestei „figuri remarcabile în istoria literaturii noastre sănătoase”, că „Pildele și apropourile lui Cilibi Moise, vestitul în Țara Românească”, cum își intitula autorul culegerii pe care singur le edita și le vindea împreună cu marfa de toate zilele, i-au încântat copilăria. „Cu ele — scria Caragiale — am petrecut multe seri într-adevăr încântătoare, pe atunci când începusem să știu citi, și poate nu puțin influențat a avut acea citire, și dinsa, asupra spiritului meu”.

Cutereind târgurile și orașele, Cilibi își cucerise faima unui înțelept care comenta viața când cu haz, când cu gravitate, izbutind, întotdeauna, să se facă înțeles și iubit. Cărticelele lui se vindeau probabil bine, dacă nu chiar mai bine decât mărfurile înșirate pe tarabă, căci lumea îl căuta mai mult pentru „pilde”. Caragiale a înțeles că autorul acestora este mai mult decât un creator popular de snoave și zicale, acordându-i locul potrivit în paginile „Ecoluii literar”, revistă ce a apărut, pentru o scurtă perioadă, în anul 1896. În sumarul publicației, timp de câteva numere, numele originalului creator peregrin apărea alături de Dinicu Golescu, C. Negruzzi, Hașdeu, C. Bălăcescu, Gr. Alexandrescu și Anton Pann.

Cu aceste din urmă avea să-l înrucească George Călinescu în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, apărută în 1942, mîndu-l „un Anton Pann evreu... geniu oral fără știință de carte”. Pentru Caragiale era mai evidentă asemănarea cu Nastratin Hogea; aceeași bonomie tipic orientală, o înțeleaptă răbdare și fină ironie care îl ridică deasupra nimicurilor vieții, a necazurilor lui și ale altora. O bine întemeiată intuiție a efemerului l-a îndemnat pe călătorul cu mărunțuri și „pilde” să nu lase nici una din cugetările sale în starea incertă a cuvintului care circulă numai oral. Diction direct zețarilor, și-a alcătuit broșurile pe care, apoi, un editor cu mult suflet, M. Schwarzfeld, le-a adunat într-un volum (Craiova, 1883). Caragiale a dedicat acestui eveniment editorial rînduri entuziaste considerînd că editorul „a făcut un însemnat serviciu literaturii noastre redîndu-ne rătițele „Pilde și apropouri”, serviciu de care trebuie să-i mulțumim”.

Un portret detaliat al lui Cilibi Moise nu s-a încumetat nimeni să ne lase. Tot lui Caragiale îi datorăm un crochiu, mai curînd sufletesc, în care îl numește „un spirit original” într-o continuă înfruntare semeată a lipsurii și neomeniei. Sărac, provenit dintr-o familie cîndva înstărită care apoi a scăpătat, tată de mulți copii pe care îi întreținea din greu, Cilibi era un „om sentimental, foarte moral în faptă, ca și în precepte, dar, mai presus de toate, om de eminent spirit”. O relateare mai amănunțită ne-a lăsat Constantin Bacalbașa în „Bucureștii de altădată”: „Cine nu-l cunoștea în București pe Cilibi Moise? Cuvintele lui de duh circulau din gură în gură... Își făcea masa de mărunțuri cînd în ușa unei cafenele, cînd lângă un pod al Dimboviței, cînd în viață... Cel mai adesea se afla lângă podul girlei de la doamna Bălașa”. Reclama pe care o făcea mărfii sale constituia deliciu trecătorilor și intra imediat în cronică cotidiană a orașului.

FILM

Calculate în zile normale de muncă, filmul serial pentru televiziune care va aduce pe ecran întîmplările relatate în Biblie, însumează 33 de ani. Orele de proiecție vor trece de o sută. Este una dintre cele mai monumentale opere cinematografice realizate pînă în prezent. Capitolul Genezei a fost terminat,

C. Bacalbașa evocă și una din celebrele farse ale lui Cilibi. Într-o zi i-a determinat pe toți cei prezenți la cafeneaua Fialkovski să alerge pînă la ulița franțuzească pentru a cumpăra „un chilipir”; ghetee vieneză cu 6 lei, în realitate acesta fiind prețul unei singure ghete; deci 12 lei perechea. Nimeni nu s-a supărat pentru că a fost păcălit, deoarece Cilibi era admirat și iubit de toată lumea. Fotografia păstrată la Biblioteca Academiei îl înfățișează cu o figură jovială, privind blind, dar decis, amintînd, prin ovalul feței încadrate de o barbă scurtă, de Ion Creangă. Mai curînd scund, purtînd cu o eleganță înnăscută costumul modest, sprijinindu-se de câteva cărți, Cilibi părea să radieze în jur bucuria cea mai de preț din cîte există: cea a spiritului. O selecție valorică a „pildelor și apropourilor” a întreprins de asemeni Caragiale reproducînd din ediția Schwarzfeld, în „Epoca literară”, unele pe marile teme externe și alte izvorite dintr-o bogată experiență personală. Dintre cele din prima categorie, a reprodus cîteva cu un pronunțat accent de polemică socială. „Nu se poate găsi om să cumpere o țară, dar se găsesc cari s-o vindă” sau „Am observat că planul temnițelor este greșit: ar fi trebuit ca tavanurile să fie mai înalte, ca să încapă și oamenii mari”. Aceste „apropouri” și altele asemănătoare trebuie să fi plăcut în mod deosebit autorului „Scrisorii pierdute”. O altă selecție, mai redusă, aparține lui George Călinescu pentru exemplificarea paragrafului respectiv din „Istoria literaturii române”.

Din lungă serie a „pildelor și apropourilor” lui Cilibi, se desprinde și tonul familiar al umorului tradițional de proveniență populară. Este vorba de valorificarea unei atitudini de resemnată ironie față de condiția unei existențe nesigure și supuse flagrantelor inechități sociale, în care observația caustică se împletește cu cugetarea filozofică.

C. ISAC

Distincție pentru „ADAM”

Presă britanică a anunțat că publicistul Miron Grindea — născut în România, editorul și redactorul magazinului literar anglo-francez „Adam” — i s-a acordat o distincție pentru „serviciu în domeniul literaturii”. Iar ziarul „Times” adaugă: „Adam reprezintă cea mai remarcabilă performanță a unui singur om”.

După cum se știe, „Adam” a apărut pentru prima oară la București, în anul 1929. Redactorul și fondatorul publicației, I. Ludo, a reușit să realizeze un magazin literar de prestigiu. În paginile revistei și-au dat înlînire nu numai cele mai prestigioase figuri ale intelectualității evreiești ci și personalități de seamă ale culturii românești. Alături de Barbu Lăzăreanu, B. Fundoianu, F. Aderca, A. Toma, Eugen Relgis, F. Brunea-Fox și alții alții, „Adam” s-a bucurat de colaborarea lui Tudor Arghezi, Gala Galaction, N. D. Cocea, pentru a da doar cîteva nume. Desenele lui Iser, M. H. Maxy și Marcel Lăncu întregeau ansamblul prestigios.

Evident, problematica evreiască constituia preocuparea de bază a publicației. Dar prin natura evenimentelor și țînd seama de personalitatea colaboratorilor, de frîmintările din epoca în care publicația a apărut, este evident că subiectele tratate căpătau un caracter mai amplu.

După cîteva ani de apariție, revista a fost preluată de Miron Grindea, care a redactat-o și editat-o pînă în anul 1940. „Adam” n-a supraviețuit prigoanei rasiale. Mutat la Londra, Miron Grindea a reeditat publicația, transformînd-o într-un magazin anglo-francez. S-a păstrat însă tradiția de intelectualitate pe care i-a imprimat-o inițiatorul ei.

SĂRBĂTOARE A TEATRU-LUI ROMÂNESC

După mult mai vechi manifestări de teatru popular — legate de diferite tradiții ori de amintirea unor evenimente istorice — în seara de 27 decembrie 1876 se juca la Iași, de către un grup de diletanți, pastorală într-un act „Mirtil și Hloe” prelucrată de Gh. Asachi după Gessner și Florian. Spectacolul de acum 160 de ani, replică la repertoriile formațiilor străine în trecere, constituie preluatul teatrului în limba națională, de unde caracterul de eveniment aniversar, subliniat de cercurile de specialitate.

DESCOPERIRE LA IPOTEȘTI

La Ipotești, cu prilejul unor sondaje efectuate la Muzeul național „Mihai Eminescu” au fost identificate vechile temelii ale casei copilăriei marelui poet. Tot aici au fost găsite fragmente de teracotă din soba aflată în casa părintească. Aceste indicii, precum și fotografia descoperită care prezintă imobilul văzut din partea de nord, aduc importante clarificări cu privire la imaginea inițială a locuinței.

APARTAMENTE — EXPOZIȚIE

O expoziție de un fel deosebit a fost inaugurată la Oradea. Într-un bloc de pe strada Moldovei din noul cartier din Zona de Vest, 20 de apartamente au fost mobilate diferențiat, avînd toate amenajările necesare unei gospodării — de la mobilă la perdele și pînă la inventarul de bucătărie. În acest mod se urmărește o mai bună orientare a producției industriei de mobilă în raport de noile dimensiuni ale apartamentelor și, pe de altă parte, ajutorarea cetățenilor la alegerea mobilei și la amenajarea locuințelor.

PREMIU DE PRESTIGIU

După cum a informat Consiliul Culturii și Educației Socialiste, violoncelistul Mirel Iancovici din Orchestra simfonică „George Enescu” a obținut premiul I la Concursul internațional de violoncel de la Barcelona, desfășurat sub genericul „Centenarul Pablo Casals”.

Tînărul instrumentist român este laureat și al altor renumite competiții internaționale. El a fost distins cu premiul I la Bristol, în Anglia, iar la Concursul internațional „Gaspar Casaldo” de la Florența i-au fost atribuite premiul II — premiul I n-a fost decernat — precum și un premiu pentru cea mai bună interpretare a sonatei de Beethoven, a piesei obligatorii și a piesei „Requiebro” de Gaspar Casaldo.

CIFRE „ROTUNDE”

La Oficiul stării civile al municipiului Piatra Neamț s-a înregistrat cea de-a 1 000-a căsătorie din acest an. Coincidență face ca, în același timp, la direcția sanitară, să se înregistreze tot o cifră rotundă: venirea pe lume, în județul Neamț, în anul 1976, a celui de-al 10 000-lea copil.

Varia Varia

Manger în spaniolă

Traduceri din idăș în limba spaniolă sînt, în general, rare. Ele prezintă de cele mai multe ori nu versiuni directe ci prin intermediul altei limbi, mai ales din engleză. Așa se face că ele cam pierd din savoarea specificului literaturii respective. Semnalînd această caracteristică în Nuevo Mundo Israelita din Caracas, Ruben Kanalenstei a ținut să sublinieze versiunea spaniolă a poemelor și versurilor lui Ific Manger apărută sub îngrijirea comunității evreilor din Buenos Aires. Traducătorul, Simha Sneh el însuși poet sensibil, nu numai că cunoaște literatura idăș, dar a trăit în apropierea lui Ific Manger în perioada cînd acesta se afla la Londra. A lucrat împreună cu el și a putut să înțeleagă sensul operei mangeriene.

În introducerea volumului în limba spaniolă Simha Sneh depăinde amintiri despre Manger. Se întîmpla uneori, scrie Sneh, să ne găsim împreună în tipografie pentru a efectua corecturi la anumite lucrări. Îl vedeam pe Manger în spatele linotipistilor, privind îngîndurat degetele lor alunecînd pe clape ca pe claviatura unui pian. Cerîndu-i explicații, Manger a spus: „Condeuil este cald; cînd ceea ce s-a așternut pe hîrtie ajunge la presă am impresia că se răcește. Oare aceste mîini care încearcă să redea gîndurile vor avea căldura pianistului care transmite o melodie compusă în nopți și nopți de truda... Să conserve căldura gîndurilor pînă cînd acestea ajung în fața Majestății Sale Cititorului?”

Este ceea ce a încercat să facă și Simha Sneh.

Un alt Gavroche

Vechiul tirgușor evreiesc sau aproape uitată uliță evreiască, au dispărut, măcinată cel mai adesea sub șinele tancurilor hitleriste, pe alocuri și sub eroziunea timpului. Amintirea lor se estompează; doar

— din cînd în cînd — un meșter al cuvintului sau al penelului readuc peisaje sau oameni, un univers apropiat sufletului nostru. O asemenea operă pioasă — cu tot titlul ei insolit — este și cartea lui Alain Spireaux, „Hitler, te cheamă mama”, apărută în editura pariziană Pierre Belfond.

Eroul cărții, Moişală Slovitz este un Gavroche evreu, sau mai curînd un Motl Peisi parizian. Tatăl său nu este cantor ci un croitoras. În locuința lor înghesuită, lângă mașina de cusut, oamenii sorb ceaiul din farfurioare și mușcă din cubul de zahăr, discutînd problemele zilei. Și problema zilei o reprezintă Hitler, pentru că acțiunea se petrece în anii 30. Deocamdată el este doar o amenințare, o sursă de îngrijorare. Pasul de gîscă al hoardelor sale face să bată inimile spriate. Însăși mama Slovitz este atît de obsedată încît, cînd Moişală al ei se întrece în ghidușii il apostrofează: „Hitler ce ești!”. Tovarășii de joacă au prins proclama și uneori, pe ulița evreiască se aude o chemare: „Hitler, te cheamă mama”. Moişală uită de pasul de gîscă pe care l-a învățat și dă fuga acasă.

Anii au trecut. Hitler nu mai este doar o amenințare ci o realitate crudă. Pe ulițele evreiești din Paris, ca și pe celelate ulițe din altele țări europene, fascismul începe să-și arate colții. Moişală este nevoit să se refugieze la Leibis, pe care mai toți îl făneau de rău cînd avertiza că Hitler este departe de a fi doar o sperietoare. Leibis are o pivniță cu două ieșiri și el organizează exodul copiilor.

Cartea lui Spireaux este plină de duioșie, duioșie care sîrînge inima pentru că — deși ea se încheie cînd cei doi mici Birnbaum, pînă în pas de gîscă în spatele lui Moişală se îndepărtează de casă — noi știm că acest drum este fără întoarcere. Curînd cel de-al 20-lea arondisment parizian, în care este situată ulița evreiască va rămîne nu numai fără copii, dar fără evrei. Alain Spireaux, a vorbit despre această uliță cu tandrețe, cu umor uneori, dar pentru noi esențial este că ne-a readus-o în amintire

CALENDARUL ȘI TIMPUL

Au trecut mii de ani de când omenirea a deprins știința măsurării timpului și a împărțirii sale în unități. E ceea ce face, între altele, calendarul. Numai că, se știe, omenirea deține nu unul ci mai multe calendare. După calendarul creștin, de pildă, pășim acum în anul 1977, în timp ce după cel mozaic ne aflăm în anul 5737. Fiește că fiecare calendar pornește numărătoarea anilor de la alt eveniment. Dar care este tehnica propriuzisă a împărțirii timpului și cum a ajuns omenirea să stăpânească această știință? La această întrebare să încercăm a răspunde în acest articol.

Problema calendarului în general nu este una simplă.

Punctele de reper cele mai la îndemână pentru cei ce se ocupau în antichitate cu calculațiile calendaristice au fost dintru început (și fără îndoială nu fără rost) fazele lunii. Ele au fost acelea care i-au inspirat pe astronomii să fixeze durata lunilor după fazele acestui corp ceresc, la cea. treizeci de zile. Dar din cauza scurtimii ei, împărțirea timpului în luni s-a dovedit a fi insuficientă și oamenii au fost nevoiți să grupeze lunile în supra-diviziuni, pentru a putea astfel delimita cu ușurință datele care li s'interesau. Această necesitate i-a convins să se intereseze mai îndeaproape de mișcările ce-luaită corp ceresc, de cele ale soarelui.

Deși adepți ai astronomiei geocentrice — cea care, după Ptolomeu, considera pământul ca fiind centrul universului și toate corpurile cerești ca învîrindu-se în jurul său — astronomii antici au descoperit încă de timpuriu pe cale empirică așa-zisul „an solar”. Ei au observat că zilele cresc și descresc, cu o anumită regularitate, revenind, din an în an, la aceleași dimensiuni. Ei și-au notat cu exactitate ora răsăritului și apusului soarelui în fiecare zi, stabilind astfel datele — la început aproximative și mai apoi rigurose exacte — ale solstițiilor și echinoxurilor. Dinuși seama că aceste date coincid la intervale regulate de circa 365 zile, au fixat limitele zilelor anului solar la 365.

Cele două sisteme calendaristice, cel „lunar” — după fazele lunii — și cel „solar” — după anul solar — nu au coincis. Anul solar cuprindea într-adevăr douăsprezece luni, dar mai conținea după aceea cea. 11 zile. Calendarele au renunțat, de aceea, în mare parte, la calculațiile lor lunare și au acceptat calendarul solar, subîmpărțind cele 365 zile ale anului solar în 12 luni, care depășeau fiecare cu regularitate durata lunii „lunare” cu câte cel puțin o zi. Unele calendare au rămas însă credincioase calculațiilor lunare, rezumându-se — din interese practice — la înmulțirea cu 12 a lunilor lor scurte, realizând un „an lunar” scurt, care pierdea în fiecare an, în comparație cu „anul solar”, unsprezece zile. Și în zilele noastre mai persistă ambele sisteme calendaristice. Cel creștin, bazat pe calendarul roman fixat în anul 47 î.e.n. de către Iulius Caesar și numit de aceea „iulian”, cu rectificările papei Grigore XIII, este un calendar solar pur. Calendarul musulman este însă unul pur lunar. Sărbătorile mahomedane nu cad, din această cauză, totdeauna în același anotimp, ci, dimpotrivă, se deplasează din an în an, celebrându-se de fiecare dată cu 11 zile mai înainte, dacă le raportăm la calendarul obișnuit.

În ceea ce privește calendarul mozaic, problema era dintru început complicată. Adepții inițiali ai unui sistem de calcul lunar, învățați au trebuit din cauza dispozițiilor Torei să-și adapteze calendarul lunar celui solar, operație pe cât de necesară, pe atât de dificilă. Într-a-

devăr textul biblic prevede obligația de a prăznuii Pesahul în „luna primăverii”, adică nu mai devreme de echinoxul de primăvară și nu mai târziu decât o lună după aceea. Trebuiau deci recuperate, an cu an (sau periodic) cele 11 zile cu care se diferențiază „anul lunar” de „anul solar”. Această recuperare s-a realizat, cum știm, prin instituirea odată la 2—3 ani a așa-ziselor „ani biseceți” de 13 luni.

În timpul existenței celor două temple calendarul se fixa de către Sanhedrin în mod empiric. Înalta instanță era informată prin dispoziții speciale despre apariția lunii noi și decretata ziua următoare ca începutul lunii (Roș-Hodeș). Pentru a fixa anii biseceți, instanța observa la finele lunii Adar dacă există sau nu semne prevestitoare de primăvară; dacă ele nu apăreau pînă la finele lunii Adar, Sanhedrinul decretă anul ca bisect și calendarul repeta luna Adar (de unde: Adar II). Sărbătoarea de Pesah cădea deci în mod necesar în plină primăvară.

Dar curind sistemul empiric de fixare a calendarului s-a dovedit a fi nepractic. Comunitățile îndepărtate de Iudeea nu puteau să afle decât foarte târziu hotărârile Sanhedrinului și, în ceea ce privește sărbătorile, trăiau adesea într-o permanentă incertitudine. Dar nici semnele după care se ghida Sanhedrinul nu erau infailibile. Se simțea din ce în ce mai puternic nevoia de a înlocui sistemul empiric cu unul exact, matematic.

Tradiția îl indică pe Hilel ca fiind primul care a renunțat la calculul empiric și a pus bazele calculului matematic și calendarului mozaic. Hilel a trăit în cel de-al IV-lea secol al erei noastre și amintirea reformei sale — de o importanță imensă pentru istoria religiei mozaice — a fost păstrată într-o responsă a gaonului Rav Hai, ultimul reprezentant al școlilor ialmudice babiloniene. Această responsă datată în anul 992 e.n. e reprodusă în cartea despre „Tainele calendarului” a lui rabi Avraham ben Hiia (sec. XII). Conform tradiției, începând cu epoca lui Hilel, fixarea empirică a datelor calendaristice a fost înlocuită de calculul calendaristic pe care-l folosim și noi, astăzi. Acest calcul se bazează însă pe formule complicate și pe o serie de date fundamentale despre care nu ni se spune de unde au fost luate. Într-adevăr, fixarea exactă a lungimii lunilor lunare și a anului solar a fost dintru început preocuparea principală a astronomilor antici. Dar evreii nu s-au ocupat ei înșiși de astronomie. Datele pe care le posedă calculul calendaristic mozaic despre lună și soare (în secolul V al erei noastre) sînt totuși uluitoare de exacte. Durata lunii lunare a fost păstrată în calendarul mozaic cu o precizie care nu mult mai mare decât în celelalte calendare din lume. Ea întrece adevărată lungime a lunii — așa cum a fost calculată cu ajutorul celor mai perfecționate instrumente astronomice din zilele noastre — doar cu o jumătate de secundă! La fel și în ceea ce privește anul solar, datele calendarului mozaic sînt mai exacte decât ale altor calendare antice. În general, anul solar a fost considerat în antichitate ca fiind de 365 zile și 6 ore. Pe baza acestui calcul s-au fixat anii calendarului iulian ca avînd lungimea obișnuită de 365 zile, fixîndu-se pentru fiecare al patrulea an câte o zi în plus, pentru recuperarea plusului de 6 ore. Și calendarul mozaic considera inițial anul solar ca avînd lungimea de 365 zile și 6 ore; această dată era numită în calculele calendaristice „Tekufat Semuel” („Calculele lui Semuel”). (Semuel Iarhaii era un cunoscut talmudist babilonian din secolul IV e.n. renumit pentru cunoștințele sale astronomice). Curind însă aceste indicații fură abandonate, pentru a fi acceptate atele ce stabilesc durata anului solar la 365 zile și numai 55 minute și 25¹⁰/₁₇ secunde! Acest nou calcul atribuit lui rav Ada („Tekufat Rav Ada”) a stat și stă la baza calculului calendaristic mozaic în ultimul mileniu.

Nicăieri în cărțile noastre religioase din antichitate și din evul mediu nu se vorbește despre metoda prin care s-au obținut aceste date sau despre izvorul din care au fost luate.

Calculele — foarte complicate la început — pentru fixarea precisă a calendarului mozaic, au fost în decursul veacurilor simplificate, prin descoperirea unei serii întregi de principii, chei și formule ajutătoare, care au transformat „taina” calendarului într-o socoteală ușor accesibilă. Pe vremea lui Maimonide deja (sec. XIII), ea putea fi învățată „chiar și de către învățăcei, în trei-patru zile”. Ea rămîne însă — în ceea ce privește originea și evoluția ei — o enigmă a cărei dezlegare va mai cere, probabil, multă strădanie din partea cărturarilor de specialitate.

A. B.

Aspect de la Templul coral din seara zilei de 14 dec. 1976. (Vizita d-lui dr. Nahum Goldmann)

Ghetoul fără ziduri

Era pe la începutul ultimului deceniu al secolului al XVI-lea. O navă venită din Spania a debarcat la Amsterdam zece adulți și patru copii. Aceștia s-au adunat într-o cameră spre a se ruga. Erau marani, dar își făceau rugăciunea în creștină străbună. Nu se știe în ce împrejurări a aflat primarul orașului și a dispus ca noii veniți să fie aduși în fața sa împreună cu gazda lor. „Ați intenționat să introduceți în oraș o nouă religie, meritați deci moartea dar noi, oameni blajini, vă iertăm și vă lășăm să plecați mai departe”. Gazda, un evreu pe nume Uri Halevi, i-ar fi explicat primarului că cei zece n-au intenții ascunse, că ei ar putea contribui la transformarea Amsterdamului într-unul din principalele centre economice. Se pare că el a pledat

afît de bine cauza celor cîțiva marani încit, în loc să-i alunge, primarul a dat ordin „să li se asigure toate libertățile, să li se permită a se așeza unde vor considera potrivit, să li se îngăduie a se ruga în legea lor”. Așa cel puțin sună cronica transmisă de Aharon Uri Halevi, fiul primei gazde a maranilor la Amsterdam. Fapt este că la 1598 s-a ridicat la Amsterdam prima sinagogă căreia, cîțiva ani mai târziu, i s-au adăugat alte două. Ca pretutindeni, s-a constituit și la Amsterdam un cartier evreiesc, „Iodenstraat” — cum îi spuneau localnicii; era cu totul altceva decât evocă în mintea noastră ghetoul. Nu domnea nici înghețul, nici mizerie, nici întunecime, nici ziduri despărțitoare. Case noi, fațade în stil olandez, interioare încăpătoare în care continua viața plină de culoare aduși din țările iberice. Și deși cei mai mulți membri ai comunității erau marani din prima sau a doua generație, sau poate tocmai neliniștea pe care au adus-o cu ei din Spania și Portugalia, unde trebuiau să-și practice religia pe ascuns, i-a determinat ca aici, unde erau liberi s-o facă, să devină deosebit de zeloși. Ei și-au adus rabini așkenazimi, cunoscuți pentru rigorea lor. Curînd, Iodenstraat avea să fie numit „noul Ierusalim”, pentru că acest ghetto fără ziduri era un adevărat centru de cultură. S-au tipărit cărți de rugăciune în limba spaniolă. Arta gravurii a găsit numeroși adepți printre evrei. S-a dezvoltat și un tip aparte de caracter de tipar ebraic, „tipul Amsterdam”. Insuși Rembrandt a executat două ilustrații la cărțile ebraice ale lui Manasse ben Israel. Dealtfel, se știe că marele pictor flamand a trăit multă vreme pe Iodenstraat, atras de chipurile pe care le-a redat cu măiestrie în atîtea opere ale sale.

Cînd, în 1675, s-a ridicat impunătoarea Sinagogă Mare cu anexele ei destinate studiului cărților sfinte, mulți au văzut în strălucirea ei ca și în fastuoasa solemnitate de inaugurare, nu numai atracția pentru grandiozitatea moștenită de la stilul spaniol, ci și imaginea unei comunități care dorea să merite denumirea de „noul Ierusalim”.

Țările de Jos, cu tot teritoriul lor restrîns, au jucat în perioada respectivă un rol de seamă pe plan mondial. Viața din Iodenstraat era și ea influențată de extinderea imperiului colonial. În Indiile olandeze, în Surinam, în Martinica sau Brazilia s-au înființat comunități locale, cele mai multe avînd emisari de pe Iodenstraat. Se pare că promisiunile făcute pe la finele secolului XVI primarului din Amsterdam de către Uri Halevi s-au realizat cel puțin în parte. Urmașii maranilor stabiliți în orașe au contribuit la dezvoltarea sa economică. Ei au construit primele rafinării de zahăr, iar șlefuitorii de diamante au fost printre cei ce au făcut ca centrul comerțului și prelucrării pietrelor prețioase să se mute de la Anvers la Amsterdam. Dealtfel și urmașii primarului s-au ținut de cuvînt. Cînd evreilor din Țările de Jos li s-au acordat drepturile cetățenești depline, la 2 septembrie 1796, aceasta nu venea decât să statueze o stare existentă de fapt.

Este meritul primelor familii de marani și ai urmașilor acestora de a fi știut să construiască o viață spirituală și obștească fără ghetto. Ei au înființat un cartier evreiesc, dar n-au pus să se ridice ziduri despărțitoare între ei și concetățenii lor, făcîndu-și pe aceștia din urmă să înțeleagă interesul comun al unei conviețuiri armonioase.

S. GAL.

ILUSTRATE

În fiecare an, dl. Raphael Benazerof, publicist din Franța, tipărește o felicitare specială de sărbători, o ilustrată care, în genul ei, este o lucrare de artă și, în același timp, reprezintă un aport la popularizarea patrimoniului tradițional iudaic. Ilustrata de anul acesta prezintă, pe un fond aurit, o frumoasă Ketuba (act de căsătorie). Altă ilustrată cuprinde textul și notele unui cîntec de nuntă sefard, textul fiind în limbile ebraică și ladino.

CARNET

CĂRȚILE

De câte ori privesc pinza lui Chagall cu evreul fără vîrstă plutind de-asupra tirgului, îmi vine în minte acel poet romantic ce a spus că el crede că dacă un om ar privi toată viața cerul, ar căpăta aripi și ar începe să zboare. Nu importă cit cer se afla de-asupra tirgului, nici cit timp aveau la dispoziție fiii săi spre a-l contempla. În fapt, ei căutau cerul și-l aflau în cărțile lor, ce nu lipseau din nici o locuință. Nu mă gîndesc neapărat la rafturile pline cu savante tratate de care dispunea rabinul și alți erudiți, ci la cele câteva cărți, esențiale, nelipsite din nici o casă. Din ce se compunea acest tezaur la îndemîna oricui? Era, în primul rînd, Sidurul, cunoscuta, apropiata carte de rugăciune, trebuitoare, ca pîinea, atît în zilele săptămîinii, cit și de Șabat. Era apoi Humașul, cele cinci cărți ale lui Moșe, învățătura esențială a Torei. Și era Mahzorul, pentru marile sărbători ale anului. Și mai era Meghila, cu povestirea tristă-veselă de Purim și Hagada, cea necesară în serile de Pesah. Cu excepția Sidurului, mereu necesar, deci mereu la îndemîna, aceste cărți se păstrau în dulapul cu rușe curate și haine de sărbători, alături de sfeșnicele de alamă și cutiuța de mîrodenii. De aceea, deși vechi și adesea cu legăturile roase și filele uzate, miroseau mereu a proaspăt și curat. Erau cărțile de căpătîi ale fiecărui gospodăru, care-i însoțeau existența și în multe privințe i-o organizau. Dar să nu uităm nici buna, mlîstovă, duioasă Tzena Verena, pe care, discret și modest, mama o ținea în colțisorul ei de harnică gospodină și din care citea vărsînd amare lacrimi în serile de vineri, după aprinsul luminărilor și în după amiezile de simbătă, cînd ziua se îngina cu noaptea...

Fiecare carte își avea povestea ei, trecutul ei, legat de cel al părinților și părinților acestora și prin acest fapt alcătuită, prin simpla ei existență, un fel de trăsătură de unire între generații. Cîndva, de mult, pe cînd stăpînul de azi al casei nu era decît un pici de-o șchioapă, tatăl său l-a urcat pe un scăunel să ajungă astfel la înălțimea mesei — care nici nu era prea înaltă — și deschizînd în fața Sidurului la pagina de început, cu litere mari, negre, i-a arătat primul alef și primul bet. Mult mai tîrziu, prichindelul de atunci a repetat gestul cu primul său născut, apoi, rînd pe rînd, cu ceilalți, fără a uita să-i învețe că Sidurul nu se închide și se deschide pur și simplu, ci mai întîi se sărută. Nu e, de aceea, de mirare, că în ochii tuturor era mai mult decît o carte... Mai mult decît o carte? Sau poate transfigurarea simjămintelor pe care cartea o inspira în tîrg fiilor poporului cărții. Sidurul, Mahzorul și celelalte cărți ce alcătuiu tezaurul domestic, inspirau oamenii simjămintele alee, ce se traduceau prin gesturi de o tandră delicatețe. Cartea o luai cu băgare de seamă în mină, o deschideai cu respect și citeai din ea cu cea mai mare luare amînte și, cum am spus, te despărțeau de ea ca de o făptură iubită, printr-o sărutare. Tot așa, dacă din nebagare de seamă se întimpla să o scapi din mină.

Filele desprinsere erau adunate cu mare băgare de seamă și dacă nu mai puteau fi puse la loc, erau păstrate cuviințat într-un spațiu anume, de obicei la sinagogă. Cînd se adunau prea multe file sau cărți uzate, erau îngropate la cimitir, locul fiind considerat sacru, exact ca celelalte morminte de morți dragi. Căci cartea aceea fusese aproape ca o ființă pentru toți ai casei. O ființă, tăcută, dar care vorbea atîta sufletului doritor a se apropia de ea! Îl însoțise pe drumul vieții, la bine și la greu, pe bunicul, apoi pe tata iar după ei pe stăpînul de acum al casei. Rînd pe rînd, i-a învățat pe prichindei bătrîmul alef-bet și i-a însoțit pe toți la sinagogă. Capul familiei a purtat-o subțioară, împreună cu șalul de rugăciuni, în talis-zekl, pe care cîndva, în anii înflăcărați ai tineretii, logodnica i-l a brodat cu fir de mătase și visuri exaltate. În aceste seri sfînte tatăl pășea parcă altfel decît de obicei, mersul său părea aproape plutire, ca pe pinza lui Chagall. Această stare de ciudată imponderabilitate era desigur în legătură și cu Sidurul ce-l purta sub braț. Cartea era aripile cel-ajutat să se desprindă de solul măruntiei existențe diurne...

Credința simplă și curată a acestor oameni conferise cărților virtuți și daruri deosebite. Cînd somnul copilului era răvășit de coșmare, mina grijulie a mamei îi strecura Sidurul la căpătîi, să-i vegheze somnul. Dacă se întimpla să lipsească al zecelea bărbat la minian i se puneau unii băiat Humașul în mină și prin aceasta era considerat major și rugăciunea putea începe. Ceea ce mi se pare o splendidă metaforă: cartea, cunoașterea, adăugată vîrstei conferă maturitate.

Dar Tzena Verena, modesta, neștiuta carte a mamei? Ce colier de nestemate nemaivăzute s-ar fi putut alcătui adunînd și înșirînd pe o ață lacrimile picurate peste paginile ei... Dar de unde să afli așa care să nu se frîngă sub greutatea unui asemenea colier?

Cărțile... Comenitînd faptul că la Masada, locul ultimei lupte eroice a iudeilor pentru libertatea lor și a țării sfînte, pe lîngă arme, alimente și monede, arheologii au dezgropat și manuscrise, Jean Bourdelle a scris că pretutîndeni unde moare un evreu se află și cartea. Acest adevăr avea să-și găsească pentru mine o zguduitoare actualizare cînd vizitînd muzeul Auschwitz aveam să stau multă vreme fără grai în fața pavilionului unde se află mii, zeci de mii de cărți: Sidurim și alte cărți de rugăciune aduse cu ei pînă în pragul crematoriilor de evrei deportați din toate colțurile continentului. Cartea, cartea cu care au trăit i-a însoțit și pe ultimul lor drum. Și a rămas să depună mărturie despre viața lor simplă și dreaptă, despre suferințele lor fără nume, despre monstruoasa nedreptate ce li s-a făcut. Ei s-au săvîșit de mult în chinuri groaznice, pînă și numele lor s-au risipit în cele patru zări, dar cartea a rămas. Ca un omagiu postum, ca un monument unic în memoria lor.

Da, învățatul francez are dreptate: oriunde moare un evreu se găsește cartea. Pentru că oriunde trăiește un evreu se află cartea.

VICTOR RUSU

Miercuri 12 ianuarie 1977, ora 18 va avea loc la Templul coral un serviciu religios de comemorare a victimelor pogromului legionar din ianuarie 1941. A doua zi, la orele 9.30 va avea loc procesiunea la mormintele martirilor de la cimitirul de pe șoseaua Giurgiului.

În comunitățile noastre

IAȘI: CONCERT GOLDFADEN

În cadrul manifestărilor consacrate centenarului teatrului idiș, comunitatea evreilor din Iași a organizat un concert Goldfaden. În introducere, d. Simon Kaufman, președintele comunității, a conferențiat despre: „Tradiția și etica evreiască oglindite în cîntecul evreiesc”. O formație a corului Talmud Tora, dirijată de d. I. Gott, a interpretat cu talent un program de cîntece din repertoriul lui Avram Goldfaden. Manifestarea s-a bucurat de mult succes.

Cu acest program, formația s-a deplasat la comunitățile din orașele: Brăila, Galați, Roman, Piatra Neamț și Bacău. Peste tot coreligionarii au primit cu căldură inițiativa celor din Iași, spectacolul bucurîndu-se de același succes.

GALAȚI: COMEMORARE

La Templul Mare din Galați a avut loc comemorarea prim rabinului Iacob Margulis, care a păstorit timp de 66 de ani obștea din acest oraș. Personalitatea defunctului a fost evocată de d-nii av. Leon Iacobsohn, vicepreședintele comunității și haham Șmil Butnaru. A fost cinstită de asemenea memoria rabinului Ithak Șapira, care a păstorit și el obștea.

SUCEAVA: SARBATORIRE

Dr. Arnold Kolber, consilier al comunității, a împlinit vîrsta de 80 de ani. Evenimentul a fost sărbătorit de conducere și enorași, care i-au adresat tradiționala urare *Ad mea vetsrim*.

Cu profundă durere Roza, Simon, Luța, Adolf, Matilda, Iancu, ficele și ginerii, Natan și Matilda, fiu și noră, nepoții și strănepoții, anunță că la 8 octombrie 1976 s-a stins din viață, în Israel, scumpa lor mamă, bunică și străbunică

HAIA MOSCOVICI

92 ani

născută la Dorohoi.

Amintirea ei va rămîne veșnic în inimile noastre.

Au trecut șase ani de la stingerea din viață a doctorului

EPSTEIN IOSEF

și 21 ani de la decesul mamei noastre

ROSA JAHN

din Rădăuți.

Un gînd pios în memoria lor.

Familia.

DECES

A încetat din viață, la vîrsta de 90 de ani, Ezra Tenbal, venerabilă personalitate a vieții evreiești din Argentina. Sosit în această țară pe la începutul actualului secol, el s-a dedicat încă din tinerețe activității sociale, culturale, religioase a colectivității evreiești. A fost unul din fruntașii primei asociații sefarde din Argentina „Hesed Veemet”, transformată apoi în comunitate a evreilor sefarzi din Argentina. (Din cei peste 500 000 de evrei care trăiesc în prezent în această țară, cam 100 000 sînt sefarzi).

DECES

În perioada 11—25 decembrie 1976, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Abramovici Avram (79 ani) str. Sofia 6; Schintea Moritz (85) str. Șepcari 9; Kahana Moise (76) Uranus 33; Schwartz Liza (79) Mircea Vodă 59; Farcaș Jenő (74) Spiru Haret 13; Zuckerman A. Mauriciu (66) Labirint 64; Starck Pinciu (77) Otavei 2; Rosenberg Ruhăl (61) Cornișoara 34; Barasch Sami (54) Pictor Ionitza 11; Vizenfeld Rașela (92) Nerva Traian 84; Spigler Ernestina (76) Cal. Moșilor 133; Stoleru Beila (65) Principatele Unite 2; Leibovici Paulina (93) Bălăstei 5; Zalicescu Golda Evelina (87) Călărași 18; Hegedus Paul (53) Niceta 19; Șapira Ita (75) Cal. Victoriei 32—34; Regenstreich Ida (78) Cămin Negru Vodă; Leizerovici Estera Rozlia (81) Bd. Magheru 12—14; Zickel Ghizi (78) Cămin Călărași 57; Reller Daniel (80) Cl. Const. Coandă 83.

Cu nemărginită durere, Lazăr, frate și Cecilia, cumnată, anunță pe toți cei care l-au cunoscut, apreciat și iubit, că la 17 decembrie 1976 s-au împlinit 15 ani de cînd ne-a părăsit pentru totdeauna

CZITRON BELA

fost președinte al Comunității evreilor din Luduș iar la 25 decembrie 1976 s-au împlinit 5 ani de la decesul lui

HAIM SINGER

pe care îl deplîng sora sa, Cecilia Czitron, fratele său, pictorul Lazăr Zin și Lazăr Czitron cumnat.

Amintirea lor va rămîne veșnic în inimile noastre!

Cu aceeași profundă durere amintesc prietenilor și celor ce l-au cunoscut pe

ISAC CAUȘANSCHI

că se împlinesc 4 ani de la stingerea sa din viață.

Soția.

Cu aceeași nemărginită durere, pe care timpul nu o va șterge niciodată, Dușa, soție, Irina și Nelu Zoller, copii, Surica și Herman Segal, socri, Moșoală și Max Segal, cumnați cu familiile lor, Aron Reghenstreif, unchi, Amalia Zoller, cuscara, Herșcu Reghenstreif, unchi, prietenii Blumenthal, Summer, Hecht, Lazarovici cu familiile lor anunță pe cei ce l-au iubit și stimat, că la 8 ianuarie 1977 se împlinesc 5 ani de la dispariția aceluia ce a fost

inginer LUDOVIC REGHENSTREIF

fost director la I.M.A.I.A. Botoșani

Suflet nobil, exemplu de abnegație, cinste și bunătate.

Cu aceeași durere, familiile Fany și Alfred Iscovici, Rebeca și Iacob Fischer din Galați, Ghizela și Avram Marcovici, Aschelon (Israel), Dorina și Leopold Iscovici, nepoți, nepoate și întreaga familie, anunță că la 29 decembrie 1976 s-au împlinit un an de la decedarea, la Aschelon a iubitei lor

ESTER ERNESTINA GOLDENBERG

născută Iscovici (Brăila)

Nu o vom uita niciodată.

Zdrobiți de durere, Susi, soție, Jenny, fiică, Willy, fiu, Clara, noră, Baruch, gîner, Bertha și Jacky, nepoți, anunță cu profundă durere că la 15 decembrie s-au împlinit 2 luni de la încetarea din viață a scumpului lor

PASTELNIK BERL

din Rădăuți

în vîrstă de 87 ani

Amintirea lui dragă va fi veșnic vie în inimile noastre.

Elisa, soție, familiile: Tămășanu, Tutu-neanu, Maier, Lazăr, precum și fratele Samoil Herșcovici din Ierusalim, anunță cu profundă durere încetarea din viață, la data de 20 Kislev 5737 (12.XII.1976) a dragului lor

PAUL HEGEDUS

ziarist

originar din Satu-Mare. În mormîntarea a avut loc la 15 decembrie 1976 în cimitirul Giurgiului.

Vizita d-lui dr. Nahum Goldmann

Convorbire cordială în cabinetul d-lui Șef rabin

(Urmare din pag. 1-a)

nean, în care spiritul fin, umorul de bună calitate nu se află pe ultimul loc. „In ultimii ani accept tot mai rar să rostesc cuvântări publice, poate de unde am început prea devreme — la 14 ani. De data aceasta însă sînt recunosător prietenului meu, Șef rabinul dr. Rosen pentru posibilitatea ce mi-a oferit-o de a vorbi obștii evreilor din România. În aceste clipe îmi vine în minte o vizită anterioară la București, cînd la dreapta mea, în acest sfînt lăcaș stătea regrețatul meu prieten Pinhas Sapir, ministrul de finanțe al Israelului. Era un om cunoscut pentru spiritul său reținut, de aceea am fost atât de mirat cînd, la începutul solemnității, i-am zărit lacrimile din ochi. De ce plîngi? I-am întrebat. Mi-a răspuns: „Sînt mișcat pînă în adîncul sufletului de credința curată și înfăptuirile exemplare ale acestei obștii evreiești”. Și iată că aceeași emoție încercăz pe cel ce vă vorbește astăzi...

Un om care, ca mine, a rostit în existența sa multe mii de discursuri devine aproape inevitabil cam blazat. Dar, în cazul de față nu e loc pentru blazare, căci ceea ce văd și simt aici este de cea mai mare importanță. Nu intenționez să răspund prin complimente Șef rabinului dr. Rosen, dar nu mă pot abține să nu spun că ceea ce a înfăptuit d-sa împreună cu dv. este unic în viața evreiască, cu o semnificație mai largă decît cadrul local.

Exemplul obștii din România constituie răspunsul practic, concret, la chestiunea dacă este sau nu cu puțință existența unei vieți evreiești în condițiile socialismului. Realizările voastre din ultimele trei decenii, libertatea religioasă de care vă bucurați, instituțiile pe care le-ați creat și care împlinesc cerințele de cult, cultură iudaică și asistență, toate acestea sînt de aceea importante nu numai pentru voi, ci pentru noi toți, căci ne indică drumul de urmat în condițiile istorice actuale, cînd o parte însemnată a poporului evreu trăiește în țări cu regim socialist”.

În abordarea problematicii evreiești contemporane — a arătat mai departe vorbitorul — este necesar a se pleca de la realități. O asemenea realitate este că trăim într-o lume în plină transformare, în care alături de forme și structuri vechi, au apărut și apar forme și

structuri noi. De măsura în care poporul evreu va ști a se adapta și a se integra în această lume în plină transformare, depinde viitorul său. Mai presus de orice, el este interesat în instaurarea unei păci trainice și a coexistenței între țări și popoare, căci în afară de statul Israel, evreii sînt risipiți în aproape toate continentele și țările lumii. Acestea nu sînt numai idei sau aspirații abstracte, ci postulate ce stau la baza activității Congresului Mondial Evreiesc și a altor organisme evreiești internaționale.

Poporul evreu din Israel și din întreaga lume este vital interesat în instaurarea și menținerea păcii în Israel și în întreaga lume. Referindu-se la situația din Orientul Apropiat, dr. Nahum Goldmann a arătat că este optimist, că „niciodată în decursul celor 28 de ani de existență a statului Israel premisele păcii nu au fost mai bune ca acum”.

MISIUNEA INTELECTUALULUI EVREU

În aceeași seară, Federația Comunităților Evreiești (M) din România a oferit o recepție în onoarea dr-ului Nahum Goldmann. În jurul mesei festive din restaurantul ritual au luat loc conducătorii Federației și ai comunității din București, membrii proeminenți ai obștii: scriitorii, oamenii de știință și artă, medici cunoscuți, studenți.

Dr-ul Nahum Goldmann a rostit o alocuțiune cu tema: „Rolul intelectualului în viața evreiască actuală”.

Sîntem un popor — a arătat vorbitorul — care am trăit pentru spirit și am supraviețuit prin spirit. De-a lungul istoriei, am creat imense valori spirituale, pentru noi și pentru umanitate. În mod firesc, evreii au prețuit în toate timpurile nu forța, nu bogăția, ci spiritualitatea. Elita noastră au fost în toate timpurile rabinii, cărturarii, învățătorii. Timp de două mii de ani nu am avut altă elită, datorită ei am supraviețuit tuturor încercărilor istoriei. Intelectualii au fost nu numai creatori, ci și păstrători ai valorilor spirituale care au dat conținut întregii vieți tradiționale evreiești, însuflînd putere poporului.

Aceste tradiții nobile este chemat a le continua intelectualul de azi. Condițiile obiective sînt dintre cele mai prielnice, avem o intelectualitate mai numeroasă decît oricînd în trecut, cu o solidă pregătire de specialitate și aplecată spre ideile generoase de progres și cultură. Peste 80 la sută din tinerii evrei din S.U.A. — unde se află cea mai mare colectivitate evreiască din lume — a absolvit sau urmează studii superioare. O valoroasă intelectualitate e activă în statul Israel, ca și în comunitățile evreiești din țările răsăritului. Acest neprețuit potențial spiritual și de creație este o mare speranță a poporului nostru, pentru care spiritul reprezintă bunul suprem.

ÎNTÎLNIRE CU CONDUCEREA OBȘTEI

În dimineața zilei de 15 decembrie 1976, dl. dr. Nahum Goldmann, însoțit de d. Armand Kaplan au avut o întîlnire de lucru cu conducerea Federației Comunităților Evreiești (M) din România.

Eminentă Sa dl. Șef rabin dr. Moses Rosen, președintele F.C.E. (M), a prezentat o expunere despre realizările obștii, despre proiectele ei viitoare.

În cadrul discuției ce a urmat, care a decurs într-o atmosferă prietenească, deosebit de cordială, au fost abordate o sferă largă de chestiuni evreiești la ordinea zilei.

Cronică a ultimelor 4 decenii

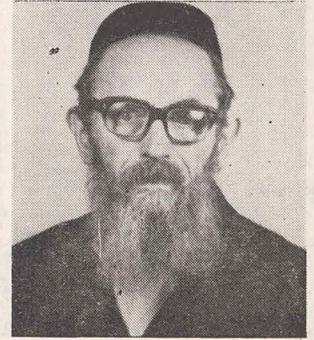
„40 de ani de acțiune“ se întinde pe broșura tipărită cu prilejul celei de-a 40-a aniversări a Congresului Mondial Evreiesc. În cuvîntul introductiv, secretarul general al C.M.E., d. Gerhart M. Riegner, definește broșura drept „o cronică a istoriei poporului evreu în ultimele patru decenii, într-o perioadă dramatică a evoluției sale, o cronică a speranțelor, a temerilor, a iluziilor și a decepțiilor sale”.

Într-adevăr, creat într-o perioadă din cele mai dramatice ale istoriei poporului evreu, Congresul Mondial Evreiesc a avut de făcut fa- unor situații deosebit de complexe. Este meritul conducătorilor săi, printre care dr. Nahum Goldman, care prezidează organizația de peste 20 de ani, de a fi înțeles de la început că numai devenind un for larg, reprezentativ, în care să conlucreze reprezentanți ai vieții evreiești de pretutindeni, C.M.E. își va putea duce la îndeplinire misiunea. Ei au reușit în mare parte acest lucru. În cadrul C.M.E. sînt reprezentate comunități mari și mici, din Apus și Răsărit, cu probleme specifice dar unite în dorința de a promova colaborarea între ele și, în general, colaborarea între oameni. Este ceea ce ilustrează și lucrarea amintită.

În perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial și în cursul desfășurării lui, Congresul Mondial Evreiesc s-a străduit să avertizeze opinia publică mondială asupra pericolului prezentat de nazism. Se știe că primele informații privind genocidul ce se pregătea au fost furnizate de C.M.E. (broșura reproduce documentul Riegner din august 1942, prin care guvernele aliate erau anunțate de acest lucru). După cel de-al doilea război mondial, Congresul Mondial Evreiesc a obținut statut consultativ pe lângă Organizația Națiunilor Unite, activitatea sa pe plan mondial amplificîndu-se și diversificîndu-se.

Bogat ilustrată, broșura prezintă un material documentar interesant privind istoria vieții evreiești din ultimele patru decenii, istorie de care este legată în mod firesc și activitatea Congresului Mondial Evreiesc.

Un vrednic deservent de cult

Rabinul Naftali Halpert din Satu Mare a împlinit recent 70 de ani. Membrii obștii au ținut să aducă un omagiu conducătorului lor spiritual care, de peste 30 de ani, slujește cu devotament comunitatea sătmăreană.

Rabinul Halpert și-a început activitatea la această comunitate cu vechi tradiții într-una din cele mai critice perioade. Era epoca în care trebuiau luate rîndele lăsate de război. Supraviețuitorii lagărelor de concentrare reînțorși la căminele lor trebuiau să revină la o viață normală. Instituțiile comunității trebuiau refăcute. Rabinul Halpert a contribuit la această acțiune cu cuvîntul și cu fapta. D-sa i-a încurajat pe cei ce aveau nevoie de un cuvînt de mîngîiere, a luat parte activă la reconstruirea unor lăcașuri de rugăciune, a inițiat înființarea unei Tal-mud Toră; a oficiat servicii divine, a predat la instituțiile religioase de învățămînt. A luat parte la înființarea unei cantine cașer.

Toate acestea i-au atras stima și prețuirea obștii pe care o păstorește și care, la împlinirea vârstei psalmistului l-a sîrbătorit cu căldură. Ne asociem urărilor ce i-au fost adresate cu acest prilej.

ALEGERE

DI. Albert Covo a fost ales președinte al Federației comunităților din Grecia. (În Grecia trăiesc în prezent aproximativ 5000 de evrei). Fostul președinte Josef Lovinger a rămas în consiliul Federației, avînd misiunea de a o reprezenta la reuniunile organizațiilor mondiale evreiești.

GLOSAR IUDAIC

ROȘ AV BET-DIN
Literal: Capul tribunalului

Titlu ce-l poartă acela ce se găsește în fruntea tribunalului rabinic. Tribunalul este alcătuit din trei *daianim*. (Judecători).

ROȘ HAGOLA
Literal: Căpetenia Diasporei

Titlul ebraic al conducătorului obștei evreiești din Babilon, în perioada talmudică și evul mediu.

În epoca dominației persane *Roș Hagola* avea deopotrivă autoritate religioasă și laică. El era judecător suprem al evreilor din Babilon, inclusiv în chestiuni financiare și penale.

ROȘ HODEȘ

Prima zi a fiecărei luni. În Toră această zi este indicată cu denumirea „Luna“ sau „Ziua Lunei”.

În antichitate această zi era o zi de adunare a poporului. Profetii vorbeau poporului explicînd cuvîntul lui Dumnezeu iar poporul venea către profet doritor de a asculta cuvîntul său.

În ziua de Roș Hodeș rostim în cuprinsul rugăciunii și ruga Halei și citim din Toră. La rugăciunile de *Aravit*, *Șaharit* și *Minha* se spune ruga de *Iadle viavo* pentru izbăvirea lui Israel, Sion și Ierusalim.

În Șabatul premergător se anunță în sinagogă în care zi e Roș Hodeș. Șabatul respectiv e denumit „Șabatul binecuvîntării”, căci se binecuvîntează atunci luna ce urmează.

ROȘ IEȘIVA

Învățătură care se află în fruntea școlii superioare religioase (ieșiva) și explică elevilor învățătura Torii.

În perioada *gaonimilor* purtătorul acestui titlu se bucura de mare cinstitre.

RIȘON LEȚION

Titlu ce-l poartă în Israel șef-rabinul de rit oriental (sefard).

SIMHA RAZ

Citiți în pagina 12-a textul în limba ebraică.

EDUCAȚIE

Un grup de 15 tineri rabin din Statele Unite a sosit la Sao Paolo, urmînd a rămîne timp de trei luni în Brazilia pentru a participa la desfășurarea unui program educativ. Este o inițiativă a organizației americane „Tora Umasora“ care are strînse legături cu comunitățile din America latină și America centrală. După cum a declarat rabinul Ioșua Fischman, secretar general al Federației Ieșivot din S.U.A. se va organiza la Sao Paolo un seminar rabinic și o școală talmudică, ce vor servi și altor comunități din America de sud.

Sărbătorirea de Hanuca 5737

(Urmare din pag. 1-a)

Daniel Segal, președintele Comunității evreilor (M) din București și Victor Rusu, prim-redactor al „Revistei culturii mozaic”. În acest mod a fost asigurată și în acest an legătura directă a tuturor comunităților din țară cu conducerea centrală a obștii, întărind simțământul fiecărei enoriaș că face parte dintr-o singură mare colectivitate evreiască.

2. Un moment culminant l-a constituit sărbătorirea de la Templul coral din București, ce a avut loc în seara de 18 decembrie 1976. Desfășurată sub titlul „Sărbătoarea Macabeilor, sărbătoarea luminii, sărbătoarea noastră”, ea se înscrie ca un moment memorabil în cronică obștii, prin numeroasa participare a enoriașilor și prin nivelul înalt al programului. La reușita deplină a programului și-au dat contribuția: prim-cantorul W. Harnik și corul Templului coral, dirijat de maestrul A. Schwartz; corul cursurilor de Talmud Tora de sub îndrumarea dl-ilor M. Segal și Iacob; d-nii Avi Abramovici și Alexandru Mandi; actorul Carol Marcovici; formația muzicală „Hazamir” dirijată de d. A. Dub și un grup al formației muzicale „Menora”, precum și corul „Tora Veșira” dirijat de d. W. Școlnik.

3. Sărbătorirea de Hanuca 5737 a prilejuit afirmarea unui mare număr de talente individuale sau formații colective ce activează sub îndrumarea și în cadrul comunităților noastre. În mod deosebit se cuvin evidențiate formațiile corale ale comunităților din orașele: Dorohoi (dirijor A. Butnaru), Iași (dirijor I. Gott), Brașov (dirijor I. Sternbaum), Oradea (dirijor G. Vilan), Cluj (dirijor N. Levi), Timișoara (dirijor G. Klein).

Cu acest prilej s-au produs pentru prima dată în public formația corală a comunității din Galați, dirijată de d-ra Iolanda Labiș și corul comunității din Botoșani, dirijat de d. Aranovici.

În cadrul sărbătoririi, actorii Benno Poplicher, Carol Marcovici, Ida Sternbaum și Samuel Teichler au susținut cu deplin succes micorecitaluri artistice în mai multe comunități. În câteva comunități au susținut programe artistice corul comunității din București dirijat de d. W. Școlnik și un grup al formației muzicale „Menora” dirijat de Sergiu Mandi.

4. Hanuca 5737 a prilejuit un examen al cursanților de Talmud Tora din cadrul comunităților noastre. În cele 26 de comunități unde funcționează asemenea cursuri, *melamidimii* i-au pregătit pe cursanți să recite binecuvântările tradiționale, au studiat scrierile sfinte despre Macabei etc. La multe serbări cursanții au recitat poezii sau scurte texte în limba ebraică inspirate de evenimentul celebrat.

Cursanților li s-a dăruit Hanuca-gheld, potrivit tradiției.

5. În preajma sărbătorii, secția de asistență a F.C.E. (M) a distribuit colete cu alimente și bani unui număr de peste 8 000 de coreligionari bătrâni sau bolnavi. Daruri de Hanuca au fost distribuite și pensionarilor căminelor de bătrâni ai obștii din orașele: București, Dorohoi, Arad și Timișoara. Odată cu lumina s-a aprins astfel și bucuria în sufletele coreligionarilor ce au nevoie de sprijinul obștii.

6. Manifestările ce au avut loc în toate comunitățile noastre au trezit interes în sinul opiniei publice evreiești internaționale. Televiziunea din Israel a deplasat o echipă care a realizat un film despre viața obștii evreiești din România.

Comitetul de conducere al F.C.E. (M) adresează mulțumiri comitetelor comunităților, deservenților de cult, melamidimilor de Talmud Tora, minutaului nostru tineret, tuturor celor ce și-au dat contribuția la organizarea și buna desfășurare a sărbătorii de Hanuca 5737.

FILMUL SARBATORIRII. — Sus: 18 dec. 1976, la Templul coral din București. 1. Cântă corul „Tora Veșira” 2. Violonistul Avi Abramovici. 3. Sergiu Mandi și surorile Cerbu execută un cîntec de Hanuca 4. Hanuca-gheld. Clîșeele de jos: Aspecte de la sărbătorire în comunitățile din Dorohoi și Rădăuți

Alte patru întrebări... de Hanuca, adresate Eminenței Sale

(Urmare din pag. 1-a)

Ce bine ar fi fost dacă Hanuca ar cădea în toilul verii! E într-adevăr sărbătoarea minunilor, dar așa o minune nu putem săvârși. Apoi, în celelalte sărbători e oprit a circula cu vehicule, prea riguroase sînt îndatoririle și restricțiile rituale pe care ni le impun sărbătorile. Hanuca însă e modestă, ea ne dă întreaga libertate de mișcare.

Înfruntăm ceața, e adevărat, dar parca istoria noastră nu e plină de cețuri, de negură răspîndită spre a ne întuneca orizontul? De aceea e Hanuca, pentru ca lumina să risipească negura...

În cele mai scurte zile ale anului, cînd perioada de întuneric e mult mai mare decît lumina, tocmai atunci avem noi, evreii, Sărbătoarea luminii. Așa e felul nostru de a fi: *Davke*. Expresie intraducibilă, care înseamnă tenacitate, perseverență, cu atît mai mari cu cît mai mari sînt piedicile și obstacolele. Tocmai pentru că „e greu să fi evreu”, tocmai de aceea, *Davke*, am supraviețuit milenilor și sîntem martorii istoriei. Dacă ar fi fost ușor, am fi dispărut de mult...

ÎNTREBAREA III-A: În acest an, în călătoria Dv. prin cele 25 comunități vizitate, v-au însoțit trimișii televiziunii din Israel. Cum se explică faptul că au venit tocmai la noi să filmeze serbările de Hanuca?

RĂSPUNS: Întrebarea e justificată. Există în lume mari comunități evreiești, cu sute de mii și chiar cu milioane de membri. Pondere numerică a obștii evreiești din România în cadrul celor

14 milioane de evrei din lume este, de aceea, redusă. Ceea ce se întâmplă însă la noi trezește interesul și admirația opiniei publice evreiești mondiale.

Este vorba de o problemă vitală a generației noastre. Într-o parte a globului s-a instaurat o nouă ordine social-politică. În cadrul ei trăiesc și milioane de evrei. În aceste condițiuni s-a pus problema dacă în noile condiții este oare posibilă existența în continuare a unei comunități evreiești sau cumva iudaismul este osîdit și dispără în noua orînduire? Răspunsul pe care politica înțeleaptă, plină de omenie a guvernului României socialiste, îl dă este unul pozitiv. Da, este cu putință să fim cetățeni devotați și loiali ai patriei socialiste și în același timp membri credincioși ai obștii evreiești, afirmîndu-ne cu demnitate apartenența religioasă, națională și culturală.

Ochii poporului evreu de pretutindeni sînt ațîntiți asupra acestei experiențe istorice. Cei mai de seamă conducători ai poporului evreu din Diaspora și din Israel ne vizitează spre a studia experiența noastră, felul cum știm să armonizăm interesele superioare ale țării și cele ale populației evreiești.

Cînd au venit, trimișii televiziunii israeliene m-au întreat ce anume au voie să filmeze. „Puteți filma orice doriți din viața noastră evreiască — le-am răspuns. Slavă Domnului, nu avem nimic să ascundem. Dimpotrivă. Iar dacă veți găsi în România un singur evreu flămînd, n-aveți decît să-l aduceți în fața obiectivului. Dacă veți găsi fie și un singur evreu care să susțină că e împiedicat să

fi evreu, că vrea să meargă la sinagogă, să respecte regulile de alimentație rituală, să-și trimită copiii la Talmud Tora și nu e lăsat, filmați-l și arătați-l!”

Puterea noastră este adevărul și de aceea sîntem bucuroși ori de cîte ori putem să-l arătăm.

ÎNTREBAREA A IV-A: V-ați înapoiat din strătinate acum cîteva zile, de la o serie de congrese și reuniuni internaționale. Timp de 5 săptămîni ați cutreerat Europa — Viena, Berlinul occidental, Geneva, Paris, Madrid... V-ați întors, desigur, obosiți și ați pornit totuși imediat la acest Maraton, călătorind și și noapte, de-a lungul și de-a latul țării. Nu sînteți obosiți?

RĂSPUNS: Tocmai aceasta e Hanuca. Spunea cineva într-un cuvînt de bun venit ce mi l-a adresat într-o obște: „Domnul Șef rabin nu cunoaște oboseala”. L-am corectat: „Oboseală cunosce, și încă multă; odihnă n-am voie să cunosce...”

Acesta e adevărul. *Ein Breira*, nu am alternativă. Dacă n-o voi face eu, atunci cine s-o facă? Parcă Hașmonaimii au avut alternativă? Coreligionarii au nevoie să asculte cuvîntul Torei, să simtă încîntarea florilorlor nostru străvechi, să fie împreună, să se bucure. De aceea nu-mi este îngăduit să-mi „dozez forțele, chiar dacă sînt puține. Parcă uleiul din templu nu rămăsese decît un pic? Și minunea s-a întîmplat! Atunci? De ce să se întîmple minunea numai *Baïamin Haem*, în acele zile și nu și *Bazman Haze*, și în aceste vremuri?

BIBLIOFILIE

Comunitatea evreilor din Viena dispune de o bibliotecă prețioasă care numără volume rare, datînd din secolul XVI pînă în zilele noastre. Recent autoritățile austriece au acordat o subvenție pentru întreținerea cărților. Unele, din perioada cînd tiparul și legătoria reprezentau o adevărată operă de artă, au nevoie de lucrări de restaurare. Printre cele mai vechi se află un Talmud tipărit în 1521, pe pergament, de Daniel Bomberg, primul neevreu care a tipărit o lucrare cu caractere ebraice. El a editat atunci întreg Talmudul, exemplarul aflat la Biblioteca comunității din Viena face parte din ediția respectivă. Cele mai multe cărți sînt în limba ebraică, provenind din tiparnițe de de pe aproape întreg cuprinsul Europei.

În general, biblioteca avea un caracter religios — filozofic și beletristic. Ulterior însă s-a extins. Există circa 1 000 de volume în limba idîș.

Nu știi cum se făcu de a venit vorba de greșeli. Zalman geamgiul spuse: „Astăzi, dacă greșești nimeni nu spune nimic. De aceea se fac atâtea greșeli. Altfel, dacă din întâmplare fierul toporului scăpă din miner și omoară pe cineva, atunci tăietorul de lemne să dispară în alt oraș, îndepărtat; altfel, familia victimei are dreptul la răzbunare.

La Radoszyce trăia un conte, Zablocki se numea. Nu era un om rău, dar la supărare făcea adevărate crize de furie. Mustățile i se zburleau ca unui cotel furios, plesnea cu biciul și vai de cei ce se afla în acele clipe în preajmă-i! Și Zalman geamgiul povesti pătania cizmarului care-i făcuse contelui o pereche de încălțări prea strimbe, apoi pe aceea a cojocarului care-i cususe un nasture prea jos. Și multe altele.

În discuție interveni și Levi Ithak: „O greșeală nu e un fleac. Amintiți-vă de Kamtza care a fost invitat la un ospăț și în locul său a venit Bar-Kamtza; din această pricină Ierusalimul a fost distrus. E scris în Talmud: dacă un copist săvârșește fie și o singură greșeală la scrierea unui sul al Torii, este oprit a se citi din acel sul!“. Mai departe povestitorul aminti cele întâmplate acum o sută de ani și mai bine cu acel cărturar din Szczebreszyn. Toată viața omul fusese admirat de toți pentru smerenia sa, până în ziua când se descoperi că deforma în chip infam cele mai sfinte texte (uneori e suficientă o singură literă prost conturată: Dumnezeu este Unul — ehad — devine astfel: Dumnezeu este celălalt — aher) și întregul oraș deveni un straniu cazan al păcatelor și al celor mai înspăimântătoare ispite. De abia atunci oamenii băgară de seamă că acel scrib era un discipol tainic al lui Sabetai Zwi — fie-i numele uitat — care afirma că Mesia va veni atunci când totul va fi pur sau totul corupt. Și închizând un ochi, în timp ce celălalt privea spre feastră, Meier începea: „Că un nobil polonez cade în greșeală nu trebuie să ne mire. Iar faptele adeptilor lui Sabetai Zwi nu erau greșeli ci fărâdele. Dar eu știu povestea unei greșeli adevărate. Există un oraș, Belchow îi spune, mare cât un punct într-o carte de rugăciuni. Rabinul său reb Beriș era un cărturar înțelept. Avea o ieșiva cu zece elevi — nici mai mulți nici mai puțini. Putea fi rește să aibă sute de învățăcei dar el socotea că zece ajung. Când unul din tineri se căsătorește se încheie o adevărată bătălie între cei dormici a fi primiți în ieșiva lui rabi Beriș. Din toate colturile Poloniei veneau bogătași să-și ia logodnici pentru fiicele lor dintre elevii rabinului.

Pe când eram copil, cel mai bun elev al lui reb Beriș era un orfan pe nume Gabriel Makover. Era atât de legat de învățătură încât pentru nimic în lume nu ar fi consimțit să se logodească cu vreo fată dintr-un alt oraș căci asta ar fi însemnat să părăsească Belchow și pe rabinul său. Belchow-ul era un oraș de oameni săraci. Nu avea decât un singur bogătaş, pe reb Haim Pinchever, el însuși un cărturar. Se povestea că cărțile din bibliotecă sa erau legate în mătase. Era și el discipol al lui reb Beriș. Și nu avea decât o fiică. Iar în ce privește rabinul, el nu avea copii, căci toți s-au prăpădit. Pe scurt, Gabriel se căsătorii cu fata lui Reb Haim Pinchever și tot orașul a dansat la nunta lor. Toată lumea își dădea seama că peste 120 de ani Gabriel va lua locul slăvutului rabin.

De-a lungul anilor, reb Beriș scrisese multe comentarii la cărțile sfinte dar nu voia să fie publicate. „Molile au ce roade și fără mizgălăturile mele“ obișnuia să spună. Trecuse de 60 de ani și admiratorii săi îl îndemneau să publice ceva. Atîta au stăruit încât în cele din urmă și-a dat consimțământul. Dar au trecut alți ani până a ales ce credea că merită să fie publicat. Pînă aici e bine. Decît că nici la Belchow și nici prin împrejurimi nu exista vreo tipografie. În plus, reb Beriș avea groază de greșeli de tipar. Vederea îi slăbise și nu mai studia decât ceea ce cunoștea pe de rost. Gabriel îl ajuta pe cît putea și tot el recopia manuscrisele. Și lucrarea a fost gata. Tipografie nu exista decât la Varșovia. Reb Beriș îi încredință lui Gabriel manuscrisul punîndu-i în vedere ca nu cumva să se strecoare vreo greșeală. Gabriel îi făgădui că va reciti colile de atîtea ori cît va fi nevoie.

La Varșovia un fost elev al lui reb Beriș îi oferi găzduire și Gabriel rămase luni de zile acolo. Zile întregi, pînă noaptea tirziu, petrecea în tipografie. Număra fiecare literă, fiecare cuvînt al fiecărei pagini, de parcă ar fi fost vorba de ducați. Tipografului nu-i place cînd autorul îi stă pe cap, de aceea bombănea într-una și-i juca lui Gabriel tot felul de feste. Dar acesta primea totul cu seninătate. Cînd cartea ieși de sub tipar o reciti din nou, cuvînt cu cuvînt. Nu găsi

O povestire hasidică de ISAAC BASHEVIS SINGER

DINTR-O GREȘEALĂ

nici o greșeală și mîndru se inapoie la Belchow.

Primul lucru cel făcu fu să-i prezinte lui reb Beriș cartea. Cîntărînd-o în mîr acesta își permise o glumă: „E un volum greu — va fi ce pune pe foc la venirea lui Mesia!“.

Între timp, elevii lui reb Beriș i-au oferit acestuia o lupă puternică. Punînd-o la ochi se apucă a răsfoi cartea, o pagină aici, o pagină acolo, un rînd aici, altul acolo, mormăind într-una: „Ce fleac și autorul acesta! Unde vrea să ajungă? La ce bun atîtea cuvînte?“

Deodată amuți. Apoi, foarte palid, încruntat din sprincene și-i zise lui Gabriel: „Și tu vrei să devii rabin? Cîrpați trebuie să te faci!“ Descoperise o greșeală și încă una mare.

Cîteva clipe mai apoi, reb Beriș se căi de cuvintele rostite, căci în fața tuturor îl făcuse de rușine pe tînăr. Ii ceru iertare lui Gabriel, spunîndu-i că nu e cine știe ce, nu pierd nimeni dintr-o greșeală. Dar Gabriel era mut de durere. Maestrul și discipolul mai schimbă cîteva cuvinte apoi Gabriel își luă ziua bună iar rabinul îl sărută pe frunte. Gabriel promise că nu va pune la inimă cele infimplate și că va reveni a doua zi.

De abia acum Gabriel se îndreptă spre casă, spre soția lui. Socrul și soacra erau furioși: cum de a putut să-și părăsească tînăra soție atîta vreme? Și acum că s-a întors, primul drum ar fi trebuit să fie acasă. Ar mai fi spus ei multe, dar înfățișarea sa îi făcu să amuțescă. După cele petrecute în casa rabinului se făcuse galben ca ceara și nu-și putea reveni. Familia și întregul oraș aflară cîrînd cele petrecute și birfelile nu mai conțineau.

În dimineața următoare, Gabriel dispăruse. Plecase în miez de noapte, fără a-și fi luat cu sine decât numai taletul și tefilinii. În zorii zilei un țaran îl zărise pe pod.

Pe scurt, puteți să vă închipuiți ce s-a petrecut atunci și în zilele următoare la Belchow! S-au trimis oameni peste tot, dar n-a fost regăsit. S-au expediat scrisori în toate direcțiile dar tînărul dispăruse ca o piatră în apă. Reb Beriș era atât de necăjit de cele întâmplate încît își trimise acasă învățăceii și închise ieșiva. El care nu fusese niciodată un adept al postului început sub posteașcă în fiecare luni și joi. Trecu un an. Deobicei, o femeie părăsită de bărbat se pierde cu firea și asta se vede pe chip. Dar soția lui Gabriel continua să-și ajute părintele în afaceri și pe mama în gospodărie. Se șoptea că ar ști ceva, dar că jurase să păstreze taina. Și era adevărat.

Într-o bună zi, Gabriel reapăru la Belchow. Purta haine de muncitor și un sac greu pe umeri. De data asta o luă de-a dreptul spre casa socrului. Ii deschise ușa soacra. Zărîndu-i ginerele plin de praf, cu sacul pe umeri, izbucni în hohote de plîns. „Rabinul mi-a spus să mă fac cîrpați și cîrpați m-am făcut!“ spuse Gabriel în chip de explicații. Sacul era plin de unelte. În noaptea aceea cînd a dispărut din țîrg îi mărturisise soției planul său, cerîndu-i să făgăduiască că va păstra taina, altminteri nu va fi ispășită greșeala. După aceea a plecat într-un oraș îndepărtat unde a învățat cizmăria. Soția era însărcinată și între timp i-a dăruit un fiu. Reb Beriș sosi curînd la casa lui Haim Pinchever și-l întrebă pe Gabriel: „Cum ai putut face una ca asta?“

„Cuvîntul tău, rabi, e sfințit pentru mine — răspunse acesta. Mi-ai spus să mă fac cîrpați și cîrpați m-am făcut!“.

„Noroc că nu ți-am zis să te faci doi-că!“ spuse Reb Beriș.

Gabriel închirie o maghernită în care se apucă de mereria sa. Nimic și nimeni nu au putut să-l cîntească din decizia sa. Reb Haim Pinchever a vrut să pună la cale un divorț, dar fiica sa îl amenință că dacă mai insistă se aruncă în fîntînă.

Dragostea rabinului pentru discipol crescu și mai mult. Toată ziua Gabriel muncea, iar după rugăciunea de seară se ducea la reb Beriș. Împreună dezbăteau îndelung cele mai incurcate probleme iar Gabriel însemna părerile maestrului. În anul de ucenicie, cînd a învățat cizmăria, Gabriel a continuat studiul Talmudului și al Comentatorilor. Dacă dorești cu adevărat, găsești timp pentru toate!

Reb Beriș era atât de impresionat de subtilitatea spiritului lui Gabriel încît îl compara cu rabi Iohanan — cizmarul. Iar oamenii spuneau că niciodată n-a fost la Belchow un cizmar ca Gabriel. Cînd lua măsura, controla de trei ori; ghețe făcea din pielea cea mai de soi așa încît pînă și boierii își comandau la el cizme și ghețe. Pentru reb Beriș, care suferea de dureri de picioare, a executat o pereche de încălțări care îi veneau de minune. Ieșiva a fost redeschisă.

F. REICHENFRIED: Studiu (pictură)

De la această întîmplare, reb Beriș a mai trăit nouă ani. Spre sfîrșitul vieții a orbit și Gabriel răspunzînd în locul său cînd problemele sfinte cereau o vedere clară. În acest scop, gospodine și măcelari îl vizitau în maghernița sa și se declarau mulțumiți de deciziile sale asupra cașerut-ului. La moartea lui rabi Beriș, bătrîni orașului veniră la Gabriel și îl aleseră rabin. Rămase în fruntea ieșiei și ceru elevilor săi să învețe cite o meserie. Se povestește că a lucrat încălțări pînă la sfîrșitul zilelor dar numai pentru cei apropiați și pentru cei sărmani. „Așadar, vedeți că și dintr-o greșeală poate ieși un lucru bun!“ încheie Zalman geamgiul.

Meier își frecă miinile. „Greșeli! Așa ceva nu există: căci cum pot exista greșeli, cînd totul naște din sursă divină? Există sfere unde toate erorile devin adevăr.“

RECORDURI

O competiție ieșită din comun s-a înregistrat cu prilejul sărbătorilor din toamna aceasta în S.U.A. Dl. Jack Weiler, președintele lui United Jewish Appeal a construit la New York o Suca pe terasa unui imobil cu 87 de etaje; este cea mai mare altitudine la care s-a ridicat vreodată o Suca. Un concetățean din Los Angeles a vrut să-l întrecă în originalitate. Drept care a construit o Suca la cea mai mare adîncime, închiriînd în acest scop un submarin.

Sinagogile-muzeu din Praga

Turiștii evrei pe care sărbătorile i-au găsit în trecere prin Praga și-au făcut rugăciunile la sinagoga „Veche-nouă“ din oraș. Lăcașul de rugăciune era plin; dealfel multiseculara sinagoga nu este prea încăpătoare. Stînd de vorbă cu enoriașii mai în vîrstă, aceștia le-au vorbit cu nostalgie, dar și cu mindrie, despre trecutul acestei vechi comunități, despre edificiile din orașul vechi care amintesc de acest trecut, despre cele opt sinagogi impunătoare rămase după tragedia care a decimat și calcivitatea evreiască din Boemia și Moravia.

Într-adevăr, puține comunități din Europa au o tradiție atît de bogată ca cea prageză. Ibrahim Ibn Ya pomenește de prezența evreilor în acest oraș în anul 970; dar — deși nu există documente în această privință — se afirmă că prezența lor merge mult mai departe în trecut, pînă la începutul erei actuale și chiar mai devreme, în epoca romanilor. Există documente despre existența unei comunități în jurul anului 1091. Însăși sinagoga „Veche-nouă“, în care s-au făcut rugăciunile la ultimele sărbători, a fost construită pe la 1270 și se spune că a înlocuit sinagoga de pe malul Vltavei, care a fost arsă la asediul orașului în anul 1142. La sinagoga „Veche-nouă“ se păstrează, printre altele, o piesă ilustrativă pentru istoria comunității. Este vorba de un steag pe care împăratul I-a dăruit comunității după asaltul suedezilor în 1648, în semn de prețuire pentru aportul locuitorilor evrei la apărarea orașului. Pe steag este brodat un Maghen David. Dar sinagoga stă mărturie despre situații dramatice încă de dinaintea acestei perioade. De pildă, despre edictul de înființare a ghetoului, despre pogromul din 1389 descris de cabalistul rabi Avigdor Kara, unul din puținii supraviețuitori ai masacrului.

De altfel, așezămintele evreiești din Praga reprezintă, luate la un loc, un veritabil complex muzeal. În anii holocaustului, pe teritoriul Cehoslovaciei au fost adunate de la cele 153 de comunități existente piese pentru ceea ce urma să fie „Muzeul central al rasei iudaice exterminate“ pe care naziiștii intenționau să-l înființeze la Praga după ce „soluția finală“ va fi fost realizată. Au fost găsite note în care, cu meticolozitatea caracteristică se specifică colectarea pentru muzeul care trebuia să amintească de „o rasă exterminată“: 5 400 de obiecte religioase, 24 500 cărți de rugăciune, 6 070 piese de istorie iudaică; toți specialiștii evrei folosiți la adunarea și clasificarea materialului muzeal au fost trimiși în camerele de gazare, puțin înainte de terminarea războiului. Multe din aceste piese, dar și altele adunate ulterior cu poșenie și în cu totul alt scop, sînt concentrate în frumoasele sinagogi din Praga, fiecare dintre ele reprezentînd, în felul ei, un monument și un loc de re-culere.

Sinagoga „Pinkas“ construită prin 1535, eternizează memoria celor 77 297 martiri de pe teritoriul Cehoslovaciei, exterminați în perioada holocaustului. Cercetări arheologice efectuate de curînd în împrejurimi, au dus la descoperirea, sub clădirea sinagogii, a unei băi rituale (Mikva). Sinagoga spaniolă — construită de sefarzi refugiați la Praga în perioada închiiziției — adăpostește un muzeu al obiectelor de cult: îmbrăcăminte a surlurilor sfînte, acoperăminte de chivoturi, talismani și atele, în total peste 3 000 de piese. Sinagoga Meisel, veche și ea de aproape 400 de ani (construcția s-a terminat în jurul anului 1592) grupează obiecte de cult din argint și sticlă: ornamente, pocale, candelabre etc., unele piese extrem de rare. Sinagoga Mare și sinagoga Klausen servesc ilustrării vieții religioase — publice și familiale — tradiției iudaice și cărții de-a lungul secolilor, în Boemia și Moravia.

Istoria și legenda se întrepătrund aproape la fiecare pas. Praga a fost primul oraș de la nord de Alpi unde a pătruns tiparul ebraic. Aici, încă în 1512, Gheronide a înființat tiparnița sa ebraică. Pe ulița sinagogilor gîndul zboară firesc spre legendarul robi Loew, cabalistul care ar fi găsit formula pentru însuflețirea Golem-ului. Și de la el la Kafka, care tot pe această uliță și-a petrecut copilăria și tinerețea, și căruia vechile sinagogi i-au inspirat multe lucrări. Și cîți alți erudiți, religioși și laici nu reamintesc aceste locuri! În vechiul cimitir se pot vedea și în prezent pietre funere care în descripții ebraice din secolul XIV, pe care se pot citi nume cu rezonanță în cultura evreiască.

...În prezent, doar în sinagoga „Veche-nouă“, în frumosul stil gotic, puțin încăpătoare, se deapănă mai departe firul tradiției unei comunități milenare.

STIRI

MEDALIE

Prezidiul Comitetului de coordonare a activității Asociațiilor de colaborare creștino-iudaică din R.F.G. a hotărât să decerne medalia Buber-Rosenzweig lui Friedrich Dürrenmatt, cunoscutul dramaturg elvețian. (Medalia se decerne unei personalități considerată a fi servit în mod prestigios cauza apropierei între oameni de diferite confesiuni și, în general, înțelegerii între popoare). Ceremonia înmânării medaliei va avea loc în martie 1977, cu prilejul festivităților „Săptămânii înfrățirii” pe care o pregătesc asociațiile de colaborare creștino-iudaică din R.F.G. la Frankfurt pe Main. Aceste asociații numără peste 10 000 de membri.

INTERDICȚIE

Autoritățile argentinene au interzis editarea sau distribuția a peste 20 de publicații cu caracter nazist și antisemit, puse în circulație de o grupare neonazistă. Majoritatea acestor publicații sînt „opera” unei misterioase edituri — „Editional Milicia” — al cărei sediu n-a fost depistat. Printre broșurile confiscate se află extra-se din faimosul „Mein Kampf” al lui Adolf Hitler, din discursurile lui Gobbels și din decretule anti-semitice ale lui Rosenberg.

PURIFICARE

Sinagoga mare din Cannes care a fost profanată de huliganii pe la începutul lunii iulie, a fost renovată și reamenajată. Înainte de sărbătoarea de Roș Hașana a avut loc o ceremonie religioasă de purificare. Serviciul divin a fost oficiat de marele rabin al orașului, I. Kling.

ANIVERSARE

Sinagoga sefardă „Bevis Marks” din Londra a sărbătorit recent 275 de ani de existență. Este cea mai veche casă de rugăciune evreiască din capitala Marii Britanii. De-a lungul celor aproape trei secole de existență — deși a suferit unele avarii ca urmare a timpului, a războaielor, a calamităților naturale, ceea ce a impus renovări — sinagoga și-a păstrat aspectul original.

CATEDRE

La Nancy s-au deschis cursurile Institutului de ebraică. Catedre pentru studiul limbii ebraice funcționează în prezent pe lângă câteva universități pariziene, la universitatea din Metz și pe lângă institutele de învățămînt superior din Lyon,

Bordeaux și Aix en Provence. La Universitatea Paris va exista și o catedră de idiș, iar la Institutul din Vincennes una de ladino.

EXPOZIȚIE

Cunoscuta galerie Weitz din Salzburg a prezentat recent o expoziție consacrată operei de grafician a lui Marc Chagall care, anul acesta (la 7 iulie) va implini 90 de ani. Cele 145 de litografii, realizate de ilustrul artist între anii 1922—1975, dau o imagine a prodigioasei activități pe acest tărîm a pictorului care, la vîrsta sa înaintată, continuă să lucreze. Cu prilejul deschiderii expoziției, galeria a editat un catalog care conține, în afara unei documentații prezentări a graficii lui Chagall, 95 de reproduceri, „o veritabilă bijuterie grafică” — după cum remarcă presa de specialitate.

OMAGIU

La Londra se află în pregătire un volum omagial consacrat profesorului de filosofie, de la Universitatea Brandeis din New York, Alexander Altmann. Lucrarea va apărea sub auspiciile Institutului de studii iudaice de pe lângă Universitatea din Londra, Institut al cărui președinte de onoare este prof. Altmann. Domnia sa a pus bazele acestui Institut pe cînd conducea catedra de studii iudaice din Manchester. Volumul va fi difuzat cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a Institutului, care se va sărbători în februarie viitor.

CAȘER

Pe insula Majorca, la Illetas, nu departe de Palma, principalul centru al Majorcăi, s-a amenajat un restaurant cașer. El funcționează în cadrul hotelului De Mar care a fost astfel amenajat încît să asigure turiștilor care vor să respecte tradițiile iudaice toate posibilitățile.

Și la Geneva, comunitatea locală, a deschis un restaurant cașer.

IDIȘ

În urma hotărîrii Conferinței mondiale pentru cultura idiș, care a avut loc în luna august la Ierusalim, Biroul mondial pentru cultura idiș, al cărui președinte este d. Itzhak Korn a adresat obștilor participante un apel ca, pînă la finele anului 1976, să înființeze Consilii locale pentru sprijinirea culturii idiș. (Printre obștile reprezentate la conferință s-a aflat și cea din România). Biroul mondial a hotărît, de asemenea, să editeze un buletin informativ.

DAR

Comunitatea din Split a dăruit Federației comunităților evreiești din Belgrad un număr de volume prețioase, care se aflau în păstrarea ei. Unele din acestea sînt considerate rarități bibliografice.

HOLOCAUST

Lucy Davidovicz, profesor de istorie socială la secția feminină a lui Stein College din New York a fost numită șefa primei catedre de studiere a problemelor holocaustului, înființată pe lângă Yeshiva University din acest oraș. Lucy Davidovicz este autoarea lucrării „Războiul împotriva evreilor: 1933—1945”, lucrare consacrată martiriului populației evreiești din țările europene căzute victime sub dominația nazistă.

EXPOZIȚIE

Galerie Contemporaine din Geneva a organizat o expoziție a lucrărilor pictorului Otto Nebel, decedat în 1973 la Berna. O parte a lucrărilor a fost imprumutată de la muzeul Guggenheim din Statele Unite, în colecțiile cărui se găsesc cele mai multe din tablourile lui Nebel. Pictorul, născut la 1892 la Berlin, s-a stabilit în Elveția după venirea la putere în Germania a hitleriștilor. Multe din lucrările sale au tematică iudaică.

„RECORDURI“

Presa londoneză a subliniat recent împlinirea a 30 de ani de la încheierea sesiunii Tribunalului Internațional de la Nürnberg. S-a scos în evidență că dosarele procesului au reprezentat un record în materie, conținînd peste 5 000 000 de foi bătute la mașină. S-au reamintit, de asemenea câteva date privind constituirea instanței de judecată și desfășurarea lucrărilor ei.

Astfel, hotărîrea de constituire a acestui tribunal internațional care să-i judece pe criminalii de război a fost luată de puterile aliate în 1945, completul de judecată înrunindu-se puțin timp după aceea; prima ședință a avut loc în noiembrie al aceluiași an, verdictul a fost dat la finele lui septembrie 1947. Rechizitoriul a ridicat acuzații de crime de război, crime împotriva păcii, crime împotriva umanității, nu numai împotriva celor 26 aflați pe banca acuzaților ci și împotriva guvernului hitlerist în ansamblul său, a înaltului comandament militar german, a S.S.-ului, a Gestapo-ului și altor organizații germane din epoca respectivă. S-au pronunțat 10 sentințe de condamnare la moarte, trei achitări, restul fiind condamnări la închisoare pe diferite termene. În prezent în închisoarea criminalilor de război de la Spandau se mai află doar un deținut: Rudolf Hess, fostul locțiitor al lui Hitler.

Cîteva cifre, care reamintesc că pe banca acuzaților s-a aflat cel mai mare complex al crimei din istoria omenirii și care a înscris și cel mai sinistru record: cîteva zeci de milioane de morți pe cîmpul de luptă, în lagăre de concentrare, în închisori și crematorii. Printre aceștia 6 000 000 de evrei, peste o treime din totalul populației evreiești de pe glob din acea vreme.

CONCURS

Federația comunităților evreiești din Iugoslavia organizează un concurs pentru lucrări cu tematică evreiască. Pot fi prezentate fie lucrări beletristice — poeme, nuvele, eseuri, versuri — fie lucrări științifice, istorice sau muzicale de inspirație sinagogală sau folclorică.

ANIVERSARE

Asociația pentru colaborarea creștino-iudaică din Düsseldorf (RFG) a împlinit, la începutul lunii noiembrie, 25 de ani de existență. Din grupul fondatorilor fac parte reprezentanți ai celor două biserici și ai sinagogii din oraș, precum și personalități aparținînd diferitelor confesiuni. Asociația a organizat variate manifestări comune — reuniuni, concerte, seminarii, cercuri de studii etc. În prezent numărul membrilor ei este de 520, avînd și un cerc de prieteni care participă la manifestările ei.

ROMAN

De curînd a apărut la Paris cel de-al doilea volum al romanului lui I. Finner, în idiș „Două familii”. Prin prizma vieții celor două familii, autorul descrie situația diferitelor categorii ale populației evreiești din Franța, în special a celor proaspăt imigrate în perioada premergătoare celui de al doilea război mondial și din timpul ocupației.

OPERA

La New York State Theatre a fost prezentată opera „Ashmodai” care are la bază o legendă evreiască privind înfruntarea dintre regele Șlomo și demon. Compozitorul Joseph Tal și libretistul Harold Prince au imprimat lucrării, atît din punct de vedere muzical cît și a desfășurării acțiunii, un stil modern. Versiunea engleză (libretul original este scris în ebraică) aparține lui Alan Marbé. Premiera a avut loc, de fapt încă din 1971. Opera a fost prezentată la Hamburg — în noiembrie 1971 — pentru a marca comemorarea „Noptii de cristal”.

TORA

Pentru prima oară falașii (evrei negri din Etiopia) vor dispune de un Sefer Tora. Este un dar al Congregației „Beth Ahim” din Statele

Unite către sinagoga din Ambober, localitate etiopiană în care se află o colecție de mai numeroasă de falași. Ceremonia de primire a avut loc de Simhat Tora.

Pînă în prezent cei 28 000 de falași, locuind în 486 așezări etiopiene citeau Biblia și textele sfinte în Geez, un dialect local. Sinagoga din Ambober este cel mai mare lăcaș de rugăciune al falașilor și conform descrierii unui vizitator, ea este „o încăpere mare, cu zidurile din lut uscat, avînd pe fronton un Maghen David, solul acoperit de covoare, iar în interior nu se află decît o masă și un chivot sfînt”. Pînă la sărbătoarea de Simhat Tora chivotul nu conținea nici un sul sfînt.

NUMIRE

Universitatea Leyda (Olanda) — înființată în urmă cu 400 de ani — a rupt cu tradiția și a numit pentru prima oară un profesor care nu are un titlu academic. Este vorba de Max Gans, bijutier și specialist în obiceiuri antice.

Dl. Max Gans a fost — între anii 1950—1967 — redactor șef al publicației „News Israelitisch Week Clad”, săptămînal evreiesc din Olanda și este autorul unei lucrări masive de istorie a populației evreiești din această țară din perioada evului mediu și pînă în 1940. Lucrarea a devenit un obiect de studiu pentru toți cei ce se interesează de problema respectivă. Datorită ei a fost numit d. Gans, profesor la catedra de istoria evreilor, cu referințe speciale la perioada de după 1900. Conducătorii universității au apreciat că cunoștințele pe care le posedă d. Gans în materie echivalează cu cele ale unui cadru universitar.

Numirea d-lui Gans a prilejuit și o a doua derogare de la tradiție. De obicei, ceremoniile de instalare aveau loc la orele 4 d.a. Cum instalarea d-lui Gans urma să aibă loc într-o zi de vineri domnia sa a cerut ca festivitatea să înceapă la ora două d.a., pentru a nu încălca Șabatul.

Catedra pe care o ocupă acum d. Max Gans poartă numele fostului decan al Universității Leyda, profesor Cleveringa. În noiembrie 1940 acest profesor — o somitate în materie juridică — a ținut de la catedră o cuvîntare în care a combătut în termeni viguroși ordinul naziștilor ca profesorii de origine evreiască să fie demisi din posturile lor universitare.

CONGRES

În ianuarie 1977 se va desfășura la Ierusalim un congres al ziaristilor evrei. Tema congresului o va constitui „Rolul presei în comunitățile evreiești din Diaspora”.

א בולטער באווייזן פון דער וויטאליטעט

(900 פון זייט 10)

א צאל קהילות זענען באזוכט געווארן פון צו א שליח פון רב הראשי שליט"א און פון דער פעדעראציע הרב ד"ר גרונס ניימא; דניאל סעגאל, פרעזידענט און דער בוקארעשטער יידישער קהילה; וויקטאר רוסו, ערשטער רעדאקטאר פון „רעוויסטא קולטורל מאזיק“. אויך ארום איז אפארשיקט געווארן אויך היינטיג די דירעקטע פארבינדונג פון אלע יידישע קהילות פונעם לאנד מיט דער צענטראלער לייט טונג פונעם יידישן ישוב, פארשטארקנדיק ביי יעדן איינעם דאס געפיל, אז ער געהער צו איין גרויסן יידישן קיבוץ.

כאָרספּאַרמאַציע פון די יידישע קהילות פון גא-לאָך (דיריגירט פון פרייליך יאלאנדא לאביש) און דער כאָר פון באַטשאַוו (דיריגירט פון ה' אראָנאוויטש).

די פּיערונגען זענען געשטיצט געוואָרן פון די אַקטיארן בענאַ פּאַפּליקער, קאַרל מאַרקאָ-וויטש און אידא טשערנאָבי, וועלכע האָבן רעזיטירט מיט גרויס דערפאַלג אין מערערע קהילות. אין עטלעכע קהילות האָבן אויסגעפירט קינסטלערישע פּראָגראַמען דער כאָר פון דער בוקאַרעשטער יידישער קהילה, דיריגירט פון ה' שפּאַליני, א גרופּע פון דער מוויקאַלי-שער פּאַרמאַציע „מנורה“, דיריגירט פון סער-דושי מאַנדי.

4. הנוכה תשל"ז איז געווען די געלעבנהייט פאר אייניקע תלמידים פון די תלמוד-תורה פון אנדערע קהילות, צו זיין פאר זיי אן עקאמען. אין די 26 קהילות, וואו עס פונקציאנירן איז זעלכע קורסן, האָבן די תלמידים צוגעגרייט די תלמידים אז זיי זאלן רעזיטירן די ברכות און זימרות פון הדלקת נר-הנוכה, האָבן געלערנט די געשיכטע פון די מלכים א.א.וו. ביי פיל פיערונגען האבן די תלמידים רעזיטירט לידער און קורצע טעקסטן אין העברעאיש אינספירירט פון הנוכה.

די תלמידים האָבן באקומען הנוכה-געלט, לויט דער טראַדיציע.

5. ערב דעם יום-טוב האָט דער אַפּטייל פאר סאַציאַלער הילף פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע פארטריטלע פּעק-לעך מיט שפּייזן און געלט פאר העכער 8000 עלטערע און קראַנקע יידן. די הנוכה-מתנות זענען פארטיילט געוואָרן אויך די פענסיאַנער-בן פון די מושב-זקנים פון די קהילות פון: בוקאַרעשט, דאַרעאַהאַ, אראד און טיכישאַרע. גלייכ-צייטיק מיט די ליכט האָט זיך אויך אַנגעצונדן די פּרייד אין די געטות פון די יידן וועלכע נויטיקן זיך אין דער הילף פון דער קהילה.

6. די פּיערונגען וואָס זענען באַקומען פון און אלע אונדזערע קהילות, האָבן ארויסגעוואָרן אינטערעס אין די אינטערנאַציאָנאַלע יידישע קרייזן. די ישראלישע-טעלעוויזיע האָט געשיקט א מאַטשאַפּ, וועלכע האָט רעאַליזירט א פילם וועגן לעבן פון די רומענישע יידן.

דער לייבונגס-קאָמיטעט פון דער פעדעראַ-שע שיקט איבער איר דאנק פאר אלע קהילה-קאָמיטעטן, משרת-יודיש, תלמוד-תורה מלמדים, אונדזער אונדזערבארער יוגנט, פאר אלע וועלכע האָבן בייגעטראָגן צום אַרגאַניזירן מיט דער-פּאַלג די פּיערונגען פון הנוכה תשל"ז.

זענען נישט נאָר אידען צי אבסטראַקטע שטרעבונגען, נאָר צילן וואָס שטייען ביים יסוד פון דער טעטיקייט פון יודישן וועלט-קאָנגרעס און פון אנדערע אינטערנאַציאָנאַלע יידישע אַרגאַניזאַציעס.

דאָס יידישע פּאַלע פון ישראל און פון דער

אין זעלבליקן אָונט, האָט די פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע געגעבן א מסיבה לכבוד ד"ר נחום גאלדמאן, ארום די יום-טובדיקע טישן פון שרן רעסטאראן זענען געווען די מנהיגים פון דער פעדעראציע און פון דער בוקאַרעשטער קהילה, פּראָפּאַגאַנדע-הילה-מיטגלידער: שרייבער, וויסנשאַפטלער און קינסטלער, באַרימטע דאַקטוירים, סטו-דענטן.

ד"ר נחום גאלדמאן האָט געהאַלטן א רעדע אויף דער טעמע: די ראל פון די אינטעלעק-טואלן אין היינטיקן יידישן לעבן.

מיר זענען א פּאַלע - האָט דער רעדנער אָנגעהויבן - וואָס האָט געלעבט פארן גייסט און יעדן האָבן איבערגעלעבט צו זיבן גייסט. במשך דער לעצטער קהילה, פּראָפּאַגאַנדע-וויקע גייסטיקע ווערטן, פאר דער מענטשהייט. עס איז געווען נאטירלעך אז יידן זאלן שאצן אין אלע צייטן נישט די מאַכט, נישט עשירות, נאָר די גייסטיקייט. ביי אונדז זענען תמיד געווען חשוב די רבנים, תלמוד-יודיש, די לערער. צוויי טויזנט יאָר האָבן מיר נישט געהאַט קיין געשעצער, אראק זיי האָבן מיר איבערגעלעבט

ד"ר נחום גאלדמאן האלט זיין רעדע אין בוקארעשטער כאָר-טעמפל

א וויכטיקער מאַמענט אין לעבן פון אונדזער קהילה פון דער רומענישער יידישער קהילה

(טון פון זייט 10)

גאַנצע וועלט איז וויטאַל אינטערעסירט אין איינשטעלן שלום אין ישראל און אין דער גאַנצער וועלט. רעדנדיק וועגן מצב אין נאַצונט מורח, האָט ד"ר נחום גאלדמאן אָנגעהויבן אז ער איז אַפּטימיטיש, אז, נאָר קיין מאָל במשך די 28 יאָר זינט דער עקזיסטענץ פון מדינת ישראל זענען נאָר די אויסזיכטן פאר שלום נישט געווען אַוועק גינציקע ווי איצט.

דער יידישער אינטעלעקטואל און זיין אפיגאבע

אלע נסיונות פון דער געשיכטע, די אינטע-לעקטואל זענען געווען נישט נאָר שפּעט נאָר צער וועלט. רעדנדיק וועגן מצב אין נאַצונט מורח, האָט ד"ר נחום גאלדמאן אָנגעהויבן אז ער איז אַפּטימיטיש, אז, נאָר קיין מאָל במשך די 28 יאָר זינט דער עקזיסטענץ פון מדינת ישראל זענען נאָר די אויסזיכטן פאר שלום נישט געווען אַוועק גינציקע ווי איצט.

א באַגעגעניש מיט די מנהיגים פון דער קהילה

דעם 15טן דעצעמבער 1976, פאר מיטאג, האָט ד"ר נחום גאלדמאן, באַגלייט פון ה' אראמנד קאַפּלאַן געהאַט א געשפרעך מיט דער לייטונג פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע.

דעם 15טן דעצעמבער 1976, פאר מיטאג, האָט ד"ר נחום גאלדמאן, באַגלייט פון ה' אראמנד קאַפּלאַן געהאַט א געשפרעך מיט דער לייטונג פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע.

דער רב הראשי האלט א הנוכה-דרשה אין דער קהילה פון ווארטא-דאַרנע

זאָגן, אז ער איז געשטרעט צו זיין א ייד, אז ער וויל גיין שיל, אפּהייט כשרות, צי שיקן זיינע קינדער אין דער תלמוד-תורה און מע לאָזט אים נישט, פּוילמירט אים און וווינט אים!

אונדזער כוח באשטייט אין אמת און צוליב דעם זענען מיר גליקלעך סיי ווען מיר קאנען אים ווייזן.

די פּערטע קשיא: איר האָט איך צוריק געקומען פון אויסלאַנד צוריק מיט עטלעכע טעג, פּויל א ריי קאַנגרעס און אינטערנאַציאָנאַלע אטרי-פּויל. ביפּן וועלן האָט איר גערייזט איבער אייראַ-פּויל. ווייל, מערב-בערלין, זשענעוו, פּאַריז, מאַד-ריד... אונדא זענט איר געקומען אויסגעמיט און איר האָט איר איר געפאַרשט טיפּן אין דער דאַרער אראטאָן-רייטע, טאַג און נאכט, אין דער לענג און אין דער ברייט פונעם לאַנד. זענט איר נישט מיד?

די פּערטע קשיא: איר האָט איך צוריק געקומען פון אויסלאַנד צוריק מיט עטלעכע טעג, פּויל א ריי קאַנגרעס און אינטערנאַציאָנאַלע אטרי-פּויל. ביפּן וועלן האָט איר גערייזט איבער אייראַ-פּויל. ווייל, מערב-בערלין, זשענעוו, פּאַריז, מאַד-ריד... אונדא זענט איר געקומען אויסגעמיט און איר האָט איר איר געפאַרשט טיפּן אין דער דאַרער אראטאָן-רייטע, טאַג און נאכט, אין דער לענג און אין דער ברייט פונעם לאַנד. זענט איר נישט מיד?

אונדזערע פיר קשיות... של הנוכה...

(900 פון זייט 10)

„שווער צו זיין א ייד“. אורדיא וואָלט בעסער געווען, ווען הנוכה זאל זיך געפאַלן אין סאַמע זומער! יעס איז טאַקע באמת א יום-טוב פון נסים, אָבער אזא מין נס? און, אין די אנדערע יום טובים טאר מען זאָן נישט ארומפאַרן. הנוכה, אָבער, איז א באַשיידענער יום-טוב, מע מעג זיך פריי באוועגן.

דאָ האַנדלט זיך עס וועגן א וויכטיקער פּראַ-גע פון אונדזער דור. אין א טייל פונעם ערד-קיילעך האָט זיך איינגעשטעלט א נייט סאַציאַל-פּאַליטישע אַרדענונג. זען לעבן דאָרט אויך מיליאָנען יידן, אין דעם דאָזיקן מצב האָט זיך געשטעלט די פּראַגע, אויב אין די נייע בא-דינגונגען איז מעגלעך געמיינען צו זיין די עקזיסטענץ פון א יידישער קהילה, צי אין הלילה דאָס יהדות פּאַראָדירט און סע זאָל פּאַרשווינדן אין דער נייער אַרדענונג דער ענטפּער וואָס סע גיט די קלוגע פּאַליטיק, פּויל מיט מענטשלעכקייט, מצד דער רעגירונג פון סאַציאַליסטישן רומעניע, איז א פּאָזיטיווער יאָ, עס איז מעגלעך אז מיר זאלן זיין געטרייע און לאַיאַלע בירגער צום סאַציאַליסטישן פּאַ-טערלאַנד, און גלייכצייטיק געטרייע סעגל-דער פון דער יידישער קהילה, ארויסצוגידיק מיט ווירדיקייט אונדזער צוגעהערדיקייט צו אונד-זער יהדות נאַציאָנאַליסטישע און קולטור.

אויבן פונעם יידישן פּאַלע פון אומעטום זענען געוועזען צו דער דאָזיקער היסטאָרישער דערפאַרונג. די גרעסטע מנהיגים פונעם יידישן פּאַלע פון די תפוצות און פון ישראל באזוכן אונדזער, כדי אויסצופאַרשן אונדזער דערפאַרונג, דעם אופן ווי אויב מיר האַרמאָניזירן די העכערע אינטערעסן פונעם לאַנד מיט די פון דער יידי-שער באַפּעלקערונג.

אין די קריסטע טעג פונעם יאָר, ווען די פּינצטער נאכטקע צייט איז פיל רעטער ווי דאָס לייכטקייט, דווקא דעמאָלט האָבן מיר, יידן, דעם יום-טוב פון ליכט. אויב זענען מיר שוין בטבע; דווקא קיינס דווקא ווייל, עס איז שווער צו זיין א ייד, טאַקע דווקא צוליב דעם האָבן מיר איבערגעלעבט יאָרטווינטער און מיר זענען די עדות פון דער געשיכטע. וואָלט דאָס געווען לייכט, וואָלט מיר שוין לאַנג פּאַרשווינדן?

ווען ס'זענען געקומען, די שליחים פון דער ישראלישער סעלעוויזיע און האָבן מיט געפּרעכטן סיי וואָס איר ווילט פון אונדזער יידישן לעבן - האָבן איר געענטפּערט - גע-לויבט השם יתברך, מיר האָבן באַגרייט וואָס איז אַרומגעלאָפּן, אַרדבה, אויב איר וועט גע-פינען אין רומעניע איין איינציקן הונגעריקן ייד, מענט איר אים ברענגען פארן אַפּיקעטויל, אויב איר וועט געפינען איין ייד, וועלכער וועט

די פּערטע קשיא: איר האָט איך צוריק געקומען פון אויסלאַנד צוריק מיט עטלעכע טעג, פּויל א ריי קאַנגרעס און אינטערנאַציאָנאַלע אטרי-פּויל. ביפּן וועלן האָט איר גערייזט איבער אייראַ-פּויל. ווייל, מערב-בערלין, זשענעוו, פּאַריז, מאַד-ריד... אונדא זענט איר געקומען אויסגעמיט און איר האָט איר איר געפאַרשט טיפּן אין דער דאַרער אראטאָן-רייטע, טאַג און נאכט, אין דער לענג און אין דער ברייט פונעם לאַנד. זענט איר נישט מיד?

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשינט צוויי מאל אין חודש * 1.1.1977 * בקארעסט

דער רב הראשי האלט א חנוכה-דרשה אין דער שיל פון פלאצעט

א בולטער באווייז פון דער וויסאליטעט פון דער רומענישער יידישער קהילה

פיערונג לכבוד חנוכה תשל"ז

דער לייטונגיקאמיטעט פון דער פערדראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע האָט פארציכט מיט פיל סאטספאקציע דעם אופן ווי אזוי עס איז געפיערט געוואָרן חנוכה תשל"ז אין אונדזערע קהילות. דורך זייער פארנעם און די וואריאציעס פון די פיערונגען, דורך דער מאסנהאפטיקער באטייליקונג, האָבן די פיערונגען פון היי-יאָר באווירן בולט די וויסאליטעט פון דער יידישער קהילה פון רומעניע און די פולשטענדיקע רעליגיעז-פרייהייט פון נעם לאַנד. גלייכצייטיק האָט חנוכה תשל"ז זייער באשטעטיקט די אנטשלאַסן פון די היגע יידן צו זיין געטרעט ברענג און לאַיאל דעם לאַנד, אקטיווע באטייליקט צום הערק פונעם בויען די נייע סאציאליסטישע געוועלע פאפּט און גלייכצייטיק ווירדיקע יידן, געטרעט דער אמונה און אלטער טראַדיציע. אַרומבער מענדיק כמעט אלע קהילה-מיטגלידער האָבן די פיערונגען פאַרגעשטעלט מיט זיך נאָך אַז אַז-בערציגנדיק ענטפער אויף די פראַגן, וואָס די מאל הערן זיי געשטעלט אין אויסלאַנד, הערן איצטיקן מצב און די צוקונפטיקע פערספעקטיון פון דער יידישער קהילה פון רומעניע. אַז צוגעבנדיק די חנוכה-ליכטלעך, פיערנדיק דעם נס, וואָס איז געשען צוריק מיט העכער 2000 יאָר, ווען די וויניקע האָבן גובר געווען צו דער האַלטן און אויפצוהייטן די אייביקע יידישע חער-טו, האָבן די היגע יידן אַרויסגעזאָגט זייער ווילן צו

האלטן וואָד דאָס ליכט פון יהדות, צו קולט-ווירן אונדזערע גייסטיקע חערטן, צו דערהאלטן די קהילות, די הייליקע מוסדות אונדזערע, כדי זיי איבערצוגעבן פאר אונדזערע נאָכ-פאלגער, פונקט אזוי ווי אונדזערע פיריגע יאָבן זיי אויפגעהיט און זיי איבערגעבן פאר אונדז.

1. דער לייטונגיקאמיטעט פון דער פערדראציע שיקט איבער א יולא-הכבודיקן אַמאָש מיט דאקטאָריקעט פארן רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, וועלכער האָט אויך היי-יאָר אנטויקלט אן אומדערמיטלעכע טעטיקייט, מיט פולשטענדיקער איבערגעגעבנקייט, כדי צו פאר-זיכערן די הצלחה פון די פיערונגען. אונדזער גייסטיקער מנהיג האָט זיך אָפגעגעבן מיט די קלענסטע פרטים פונעם אָרגאַניזירן זיי און אין די טעג פון חנוכה תשל"ז האָט ער באווייזט 22 קהילות, גרעסערע און קלענערע, ער האָט געהאלטן א גרויסע צאָל גייסטיקע דרשות, ער האָט געפירט געשפרעכן מיט די לייטונגען פון די דארטיקע קהילות און קהילה-מיטגלידער. די אַנזענדיקייט פון רב הראשי שליט"א אין אזא גרויסער צאָל קהילות איז געווען א יוויכ-טיק געשעעניש אין אונדזער קהילה-לעבן, א געלעגנהייט פון פרייד אין גייסט פון דער תורה און יידישער טראַדיציע.

(סוף אויף זייט 9)

א וויכטיקער מאמענט אין לעבן פון אונדזער קהילה

באזוך פון ד"ר נחום גאלדמאן

דער באזוך פון ד"ר נחום גאלדמאן, פרעזידענט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס, באגלייט פון ה' ארמאנד קאפלאן, דירעקטאָר פון דעפארטאָ-מענט פאר די אינטערנאַציאָנאַלע באַזיוונגען, וואָס איז פאַרגעקומען צווישן 13-15 דעצעמבער 1976, פארשרייבט זיך ווי אן אומפאַרגעס-ליכער מאָמענט אין דער טראַגיק פון אונדזער קהילה.

די חשובע געסט האָבן געזען דעם כבוד אויפגענומען צו הערן אויף אן איינציגן ביים פרעזידענט פון דער סאציאליסטישער רעפובליק רומעניע, ה' ניקאלאע טשאַשעסקו.

די אסיפה אין כאָר-טעמפל

פון די תלמוד-תורה תלמידים, וועלכע האָבן גע-זונגען, כרולים הבאים. אלע אַנזענדיקע האָבן בן זיך אויפגעשטעלט, איסערנדיק מיט פרייד און צוגעבנדיק אויך זייער באַגלייטונג.

דער כאָר האָט אויסגעפירט א פּראָגראַם לי-דער פון זיין רייכן רעפערטואַר פון רעליגיעז-זע לידער און יידישן פּאָפּולאַר. די חשובע געסט און אלע אַנזענדיקע האָבן וואַרעם אָפּ-געשאַט די מייסטערשאַפט פון דער פּראָגראַמע און פונעם דירגענט ה' הו. שקאַלינק.

א פּראָמינענטע פּערזענלעכקייט פונעם יידישן פּאָלק

עמוס, ישעיה, ירמיה זענען געווען נביאים, מענטשן מיט ברייטע ווייזעס און פון געווא-טע מעשים, מענטשן וועלכע האָבן זיך אין אלע אומשטענדן נישט צוריקגעהאלטן צו זאָגן דעם אמת צו זייער פּאָלק און דער גאנצער וועלט, אויך דעמאלט ווען ער איז געווען אַר-מאָגענעם און ווען זאָגן דעם גאנצן אמת אין געווען ריוקאליש. אַט דאָס איז דער אופן דענקען און ווירקן פון ד"ר נחום גאלדמאן. אין זיין לאַנגיעריקער טעטיקייט האָט ער בא-ווירן מוט, קאָנסעקווענץ און רעאליסטישן גייסט. נישט אלע מאל זענען זיינע אַדיעס און גע-שיס פארשטאנען געוואָרן פונעם ערשטן מאָ-מענט, אָבער מיט דער צייט זענען זיי אָנגע-נומען געוואָרן. אזוי ווי ער זאָגט האָט עס גע-זאָגט, צווישן ד"ר גאלדמאן און זיינע קעגנער איז א חילוק פון סינף יאָר: נאָך פינף יאָר, זאָגן אויך זיי דאָס וואָס ער האָט געזאָגט פריער ד"ר גאלדמאן...

צום שלום, האָט דער רב הראשי שליט"א אויסגעדרייט די פרייד און סאטספאקציע פון אונדזער קהילה פאר דעם באזוך, וואָס גיט אים די בעלעגנהייט צום דירעקטן זיך באקע-נען, אויפן אָרט, מיט אונדזערע רעאליזירונגען. ווען דאָס וועלט וועלכע דער פרייהייט און וועלכער סע סאציאליסטישן זיך אונדזער רעליגיעז לעבן, פון יידישער קולטור און סאציאלער טעטיקייט.

די קהילה פון רומעניע — א רעאליטעט פון היסטארישער באטייטונג

צוזאמען מיט איר, איז איינציקארטיק אין יידישן לעבן, מיט א באטייטונג וואָס איז פיל אריבער דעם אקאלן אינטערעס.

דער ביישפיל פון דער רומענישער קהילה איז דער פראקטישער און קאָנקרעטער ענטפער, אויף דער פראגע אויב עס איז יא אָדער נישט מעגלעך אז עס זאָל עקזיסטירן א יידיש לעבן אין די באדינגן פון סאציאליזם. אייערע רעאלי-זירונגען פון די לעצטע דריי צענדיק יאָר, די רעליגיעזע פרייהייט פון וועלכער איר גע-ניסט, די אינסטיטוציעס וואָס איר האָט גע-שאַפן כדי צו באַוויריקן די באַדערפענישן פון רעליגיעזע יידישע קולטור און סאציאלע הילף, דאָס אַלץ אין וויכטיק נישט בלויז פאר איר, נאָך פאר אונדז, אלע, ווייל עס וווינט אונדז דעם וועג אויף. וועלכן מיר דארפן גיין אין די היינ-טיקע סאטספאקציעס באדינגן, ווען א באטייט-דיקע צאָל יידן לעבן אין די לענדער מיט א סאציאליסטישן רעזשים.

ביים באהאנדלען די היינצטיטיקע יידישע פראָבלעמאטיק — האָט ווייטער אַנזענדיק דער רעדנער — אין וויכטיק אַז עס זאָל אַרויסגיין פון דער הנחה, אז מען זאָל זיך רעכענען מיט די רעאליטעט, אזא מין רעאליטעט, איז א מיר לעבן אין א וועלט וואָס פאַרהאַנדלט זיך כסדר, אין וועלכער עס זענען דערשינען נייע פאַרמען און סטרוקטורן, נעבן די אלטע סטרוקטורן, אין דער מאַס, אין וועלכער דאָס יידישע פּאָלק וועט וווינן זיך צוצופאַסן און זיך אינטערגירן אין דער טראַנספּאָרמירנדיקער וועלט און געוואָרן אַזוי אַז צוקונפּט פונעם יידישן פּאָלק, צו אלעם ערשט זענען מיר אינטערעסירט אין אינשטעלן א לעבנאָפּטעקע, געווען און קאָעקזיסטענץ צווישן א לעבנאָפּטעקע, ווייל אויסער דיניג יא-ראַל זענען די יודן אַרומגעפירט כמעט אין אלע קאָנטינענטן און לענדער פון דער וועלט. דאָס

ד"ר נחום גאלדמאן, רעדער, האָט געזע-דויעלט א גאנצע שעה, איז געווען רייך אין געדאַנקען און מוטיקע אַפּאַסאָנירונגען, אויסגע-דיקטע אין אן אויסגענישן גאלדמאַנישן סטיל, אין וועלכער דער פיינער גייסט און הומאַר פונעם בעסטן סאָרט איז נישט געווען אויסן לעצטן אָרט.

אין די לעצטע יאָרן געט איך זעלסטענער אַז ען האלטן רעדעס, אפּשר איז עס צוליב דעם, וואָס איר האָט אָנגעהויבן צו פירן — ביי די 14 יאָר, דאָס מאל אָבער בין איך דאָנקבאַר מיין פריינד, הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן, פאר דער מעגלעכקייט וואָס ער האָט מיר אָנגעבאָטן אַז איך זאָל קומען רעדן צו די יידן פון רומעניע. אין דעם מאמענט דערמאן איך זיך אין מיין פריערדיקן באזוך, וואָס איך האָב געמאַכט אין בוקאַרעשט, ווען פון רעכטס איז דאָ ענטפּען מיין אומפאַרגעסלעכער פריינד פינחס סאַפיר, דער דעמאָסטיקער פּאַנאָנזי-מי-ניסטער פון ישראל, ער איז געווען בא-קאַנט מיט זיין צוריקגעהאלטענען מחמת דעם בין איך נאָך מער געווען פאַרהאַנדלעט, ווען ביים אָנטייבן פון דער פּערזענלעכקייט האָב איך געווען שטרען אין זיינע אויגן. פאַר, וואָס וויינטונג" האָב איך אים געפרעגט. האָט ער מיר געענטפערט: „איר בין געבליבן ביי איר דער טיף פון מיין נשמה, פון דעם רייכעם גלויבן פון די מוסטערהאַפטע אויפטרעטן פון דער דאָזיקער יידישער קהילה". און אַט די זעלביקע עמאָציע באַנעמט אויך דעם, וואָס רעדט צו אַזוי געבונדן.

א מנעש, וואָס האָט, ווי איר, גער-דאַלטן אין זיין לעבן טווינגער רעדעס, ווערט געלעבט אומפאַרמיינלעך גלייכצייטיק, א-בער איצט איז נישט די צייט פאר דעם, ווייל וואָס איך זען און פיל דאָ איצט איז פון דער גרעסטער וויכטיקייט. איר ליל נישט געשטרען מיט קאָמפּלימענטן פאַרן רב הראשי ד"ר רוזן, אָבער איר קאָן זיך נישט צוריקהאַלטן און איר זאָל זיך נישט אַז דאָס וואָס ער האָט רעאליזירט

אונדזערע פיר קשיות... של חנוכה

גערעגט דעם רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א

עס איז שוין געוואָרן א טראַדיציע פאר אונ-דזער צייטשריפט, אז נאָך דער חנוכה-רייזע-א-בער די קהילות, זאָלן מיר שטעלן פראַגן דעם רב הראשי שליט"א, און עס זאָל האָבן דעם גי-טו ווילן און אונדז איבערגעבן און זיינע אַדיעס דרוקן אין שיכות מיט די חנוכה-פיערונגען. הגב בני פסח זענען נאָך איבערגעבליבן עטלע-לע חדים, האָבן מיר אויך היי-יאָר געשטעלט די פיר קשיות א ביסל פריער:

1. די ערשטע קשיו: זינט עטלעכע יאָר, רייזט איר ארום איבערן לאַנד כדי צו באווייזן די קהיל-לות צו רעדן וועגן חנוכה. ככה די טעמה איז די זעלביקע און קאָן נישט גענעדערט ווערן. א-שר וואָלט געווען בעסער אז איר זאָלט נישט א-י-בנחזרן רעדעס יאָר די זעלביקע טעמע, פאר דעם זעלביקע וועג?

2. די ערשטע קשיו: אדרבה יא-ערלעך שפע אין נייע מאַראַלישע כוחות זענענדיק די וואַרעמקייט, ליבשאַפט און תּהלהבות מיט וועלכער, אין שטעט און שטעטלעך, מענער און פרויען, אָקנים און יוגנטלעכע, קומען פּיאָר דעם יום-טוב פון ליכט און גערעכטיקייט. סע געשעט, ווידער א מאל, אַז חנוכה די צאָל פון די קהילה-ייטונג, דער פון יענע שטעטלעך האָט זיך טאַקע טאַק-טיטיש געמינעלט, אָבער די באטייליקונג האָט זיך געערט. עס איז ווידער א מאל און פון

די בלויע בלום פון דער קינדהייט

פון וויקטאָר רוסו

קעבלל, זומער-זינטער איז דאָס ענגשאפט דאָרט געווען זייער גרויס, אָבער דאָס לוסטי-קייט איז געווען נאָך געלעבט...
— און וואָס האָט אייך געלערנט דער דאָ-זיקער נחמן פּופיק?
— צווישן דריי און פינף יאָר האָט ער אונדז געלערנט עבירי, דאָס הייסט אז מיר זאָלן קענען ליינען אין סידור, פון די פינף יאָר אָן האָבן מיר אָנגעהויבן לערנען חמט און שפּעטער אויך רש"י, בערך ביי דר געלטער האָט ער אונדז צו פּאַל אַרויסגעשטעלט אויסן טיש, און געוויזן דעם פּאַסעל, ווי אויב מיר קאָנען זאָלטן אַ מיין דרשה, וועגן דעם וואָס מיר האָבן געלערנט במשך דער וואָך, טייל מאל, שבת נאָך מיטאָג, ווען דער פּאַסער איז אויסגעשטאַ-גן פון זיין שבתדיקן שלאָף, האָט ער געהייסן איינעם פון זיינע זין, און ער זאָל עפענען דאָס הומטל און אים אויסהערן די פרשה פון דער וואָך, ער זאָל ווייזן וואָס ער האָט געלערנט אין יענער וואָך, און עס איז געווען אַך און וויי צו יענעם פּליצע, ווער סע האָט נישט געהאט מיט וואָס זיך צו שטעלן צום פּאַר-הער...
— און די מידלעך?
— די מידלעך האָבן נישט געדארפט לער-נען קיין תורה, זיי האָבן געלערנט בלויז עבירי צו ליינען און זיי שרייבן יידיש, ווייל אַ כלה-מידל וועט דאָך דארפן קענען ליינען צו אַ בריוו פונעם חתן, צו דעם צוועק זענען אויך געווען אין שטיל, אויב גערופּטענע, שריי בער, ער האָט געלערנט מיט מידלעך שרייבן און ליינען.

רפואה. די פּלאַנצן האָבן געהאט א טאָפּלע ראל: צו היילן די לידנדיקע און פרנסה אויף צו שפּייזן די זעכצן, און מיט דער באַבע ניי-בעצן מילער, זיי האָבן בוכן געדארפט האָבן אויסערדאָרטלעכע מעלות...
אז איך זאָלט מיר באַקענען אַ ביסל מיטן חדר פון נחמן פּופיק?
— איר זאָלט נישט מיינען אז דאָס איז געווען א ווער ווייסט וואָס פּאַר אַ בנין, מיט פּלאַסן-ציימערן, דאָס איז געווען אַ נידעריק שטיבל, מיט געקאַלעכטע הענט און מיט אַ ערדנער פּאַדלאַגע, וואָס האָט געדינט אַ פּאַר אַ קלאַס-ציימער אַ פּאַרן וואוינער, דאָ אַרום און אומגעווייבליכן טיש, אויף אַ האַרטער באַנק זענען געזעסן אַ ריי תלמידים. אָנהייבנדיק מיט קיינעם שטיקע ווי איר, כּוון דריי-פּיר יאָר, ביי יענע פון עלף-צוועלף עריקע, וועלכע האָבן מיר דעמאָלט אויסגעזען כּמעט ווי זקנים ווינטער, אויב די פרעסט זענען געווען זייער קאַלטע, האָט דאָ געפּינען פּלאַץ אויך נחמנס פון נחמן פּופיק?

די רעבלי די סצענע איז אַדאָי ווערט געווען איבערזעלען, נאָר, לאָמיר זיך אומקערן קיין הוש, ביים אָנהייב פונעם דאָזיקן יאָרהונדערט. ווען זענט איר, "אויס זיך דער וועלט", אז מיר זאָלן זיך אויב אויסדריקן?
— אין איינעם א טאָג, נאָך דעם ווי איך בין געוואָרן דריי יאָר אלט, האָט דער פּאַסער מיר גענומען אויף די הענט, ער האָט מיר איינגעהילט אין אַ טלית און ער האָט מיר געפּירט אין חדר פון נחמן פּופיק. געהייסן האָט ער איינגיטלעך נחמן, דער צונאַמען איז אָבער גע-ווען פּופיק, ווייל זיי אונדז אויב נישט געווען קיין איין מענטש אָן אַ צונאַמען.
— אַינער פּאַסער וואָס פּאַר אַ צונאַמען האָט זיך געהאַט?
— שפּיעצער, יוסף שפּיעצער, אזוי האָט מען אים גערופּן אין שטעטל, צוליב דער ספּיע-ריע, וואָס אין לטון פונעם שטעטל האָט עס געהייסן צווישן די דראַגערע און און אַפּ טייך. ער האָט געהאַט אַ קליין קליטל מיט אַ לערלי פּלאַנצן און בלומען, גוטע אויף אַ

ליבער הער דניאל סעבאל, דאָס איז גע-ווען אַ גוטער אייפּאל או איר זאָלט מיר קודם געבן אויסצוהערן די לענטע, אויף וועלכער סע זענען פּאַרעגיסטרירט געוואָרן זכרונות פון די קינדערייאָרן... דער עולם קען אייך ווי דעם פּרעוידענט פון דער קהילה, אָבער אַט דער-שיינס איר אין אַ באַגאבטן דערזיילער, אין אַ זאַמטיקן יידיש...
דאָס רעקאָדירן איז געפאַסט געוואָרן דורך די קאַרליטאָ, פון אמעריקן זענען קאַר-מיט, אין ראַם פון זיין אַקציע צווייפּונאַמלען און פּאַרטיקסירן דאָס יידישע לעבן פון אַמאָל.
— איך בין זיכער אז אין דער דאָזיקער פּאַנאַטעקע וועט איינער קול מיין ווען אויסגע-הערט ווערן מיט אינטערעס. יענער וואָס וועט זעלן זיך שאַפן אַ בילד וועגן לעבן פון אַ מאָדערנישן יידישן שטעטל פונעם צנחייב יאָר-הונדערט — לאָמיר זאָגן ווי איינער געבורט-שטעטל הוש — וועט ער האָבן פאַר וואָס אייך געזאָגט און זיין, ווייל, דאָס איז, אז איר זענט געבוירן אין הוש, בלייבט צייטיק מיטן דאָ-זיקן יאָרהונדערט...
...אין יידיש טראַכטן אַנאַלע הויז, ווי אזוי אַלע זענען אין יענע צייטן געווען, מיט אַ שטרענגן פּאַסער, מיט אַ גערעכטליכער שטרענגקייט און אַ מוסער וועלכע האָט נישט געסטימען פון די דאָגות פונעם הויז און פון די קינדער.
— וויפּיל קינדער זענט איר געווען אין דער היים?
— כּעצן, אַלס זיינגלעך און זעקס מידלעך, איך בן דער ניינטער...
— פּערצן קינדער! איך פּראַוואַ מיר פּאַר-שטעלן ווי דאָס הויז פון אייערע עלטערן האָט געקאַנט אויסזען.
— אויב איר טראַכט וועגן שטח — איז נישט טאָיטק נישט קיין פּיל צייט און נישט קיין פּאַר-טאָיער לדי זיך פּאַרצושטעלן; אַ קליינע קינד און צוויי ציימערן, דאָס איז געווען אַלץ... אויב איר טראַכט אָבער צו דער שטימונג, זאָלט איר וויסן אז עס איז געווען זייער לוסטיק.
— אוואָ! מיט פּעלצן קינדער...
— און איר זאָלט נישט מיינען אז מיר זע-נען געווען עפעס באַזונדער, יעדעס הויז איז געווען פול מיט קינדער, דריי-פּיר משפּחות און סע האָבן געסטימען קינדער כּדי אַנצופּול אַ חדר.
— און ווי אויב האָבן געפּינען פּלאַץ פּערצן קינדער אין צוויי ציימערן, לאָמיר זאָגן דאָס, צורעכענענדיק אויך די קינדן לאָמיר נישט פאַר-געטן אויך די עלטערן פון יענער זייט דער טיר...
— גיט נאָך צו איר אַ באַבע, פונעם פּאַ-טערס צד, זיי האָט געהאַט דאָס ביטערע מול-צו בלייבן אין אַלמנה נאָך זייענדיק יונג און וואוהיין זאָל זי געווען גיין... גוט וואָס איך האָב זיך דערמאָנט אין איר און אין דער מעשה וואָס זי פּלעגט דערציילן, אזוי וועט איר, אפּשר, זיך בעסער קאָנען פּאַרשטעלן די וואוינבאָדיגן פון יענער צייט... עס איז, פּאַסטיש, די מעשה מיט דער ציג און די דריי ציגעלעך נאָר איך ווייס נישט פאַר וואָס אָנשטאָט דעם וואָלף, איז דאָס מאָל געווען דער נישט פּאַרשטענער גאַסט אַ בער, בוכן, ווען דער בער קומט צו דער טיר, נאָך דעם ווי ער האָט זיך דינער געמאַכט זיין קול און סע האָט זיך אים איינגעגעבן צו פּראַנאָרן די באַכט, און זיך איבער-געשראַקענע קינדער באַהאַלטן, צוויי אין בעט, דריי אונטערן בעט, צוויי אויפן אויזן, פּיר אונטערן אויזן, דריי אויף אַ שאַפּע... פּיר אונטערן אויזן איז געווען דער מצב ביי אונדז אין הויז און נישט בלויז ביי אונדז.
— וויפּיל פון די פּערצן לעבן נאָך היינט?
— זעקס. דריי ברודער און דריי שוועסטער. די איבעריקע האָבן זיך געפּלעט, אייער אין טראַגישע אומשטאַנדן, מיין ברודער גוטטאָו איז דערהרגעט געוואָרן אין יאָר 1941, אין פּאַ-טיסטישן פּאַגראַם פון יאַס. ער האָט נישט דער-לעבט זיך ווערן פּופיק יאָר.
— איר זענט דער עלטסטער פון צווישן די לעבעריקע?
— נין, סע לעבט נאָך אַ שוועסטער פון איין און נייציק יאָר. זי לעבט אין באַלטימאָר, סע זענען שוין זעקס און זעכציק יאָר זינט זיאז יאָרן פון איר די גאַנצע צייט געווען מיט איר אין קאַרעפּאַנדענץ-פּאַרבינדונג. נאָך אזוי כּיל פּאַרלאַפּעט יאָרן רעדט זי נאָך און שרייבט ר-מעניש. מיר האָבן זיך ווידער געזען צוריק מיט א יאָר, ווען איך בין געווען מיט מיון פּרוי אין אמעריקע.
— סע וואָלט מיר געווען אָנגענעם צו זיין

פאַרצייכענונגען וועגן...

לעבנס-חכמה

פון וואָלף טאַמבור

איך געדענק אים פון די קינדער-יאָרן.
"יעס, יעס!" — אזוי פיל האָט ער מיט זיך מיטגעבראַכט פון די עלטלעכע יאָרן אָפּגעלעבטע אין אמעריקע, חילף נאָך דער ערשטער וועלט-מלחמה. אפּשר האָט ער געהאַט ביי זיך עלטלעכע דאָלערן אָבער דאָס האָט זיך נישט אַנגעווען. די עלטלעכע ווערטער, באַדער, וואָס ער האָט אָפּט איבערגעזאָגט, ווען מע האָט יאָן און ווען מע האָט נישט באַדאַרפט, "יעס, יעס", אָט דאָס האָט זיך אָנגעווען. אָדער בעסער געזאָגט — "אָנגעהערט"!
"בעלפּאַבאַטשי". אָדער אויף יידיש אַרויסגעזאָגט דעם אונגערישן נאָמען, דער פּעטער בעלאַ, האָט געלעבט ווי אַ ניר. צווישן פּיר וועלט, זעלטן אליין. וואָס ער האָט געטאָן דאָרט, צווישן די פּיר וועלט פון דעם הייל, דאָס האָט קיינער נישט געוואוסט. אין דרויסן האָט מען אים געזען, געוויינטלעך, אין דער פּיר ארום נין א זייער, ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען גראַבן אין דער "פּריצאַלינג" צווישן די כּיטערעס.
גראַבן... פּאַפּעלעך, נישט געאַיילט, גלייך דאָס וואָלט געווען אויך דער ציל, נישט בלויז אַ מיטל עפעס אויסצוגראַבן.
ער פּלעגט אַרויסגיין מיט די גראַב-מכּשירים, מיט אַ פּעקעלע עסן — און "יעס", דער וועג האָט געדויערט כּמעט אַ שעה, האָט זיך, ווי נאָר ער איז אָנגעקומען, תּיכּף זיך אוועקגעזעצט קודם-לל איבערבייטן.
דערנאָך האָט ער איינגעשטעקט פּיר שטעקעלעך אין אַ פּירעק. געצויגן אַ בענדל פון איין שטעקעלע צום צווייטן, דאָס הייסט אז ער האָט אָנגעצייכנט, וואָו ער דאַרף גראַבן, און האָט געגראַבן.
מיט דער צייט איז מען געוואויר געוואָרן, אז ער ווכט אן אוצר. אמת, קיין אוצר האָט ער קיין מאל נישט געפונען, הגם ער האָט כּמעט זיין גאַנץ רעשט לאָגן אָפּגעלעבט זוכנדיק — אָבער אַ גליקלעכער, אָט דאָס איז ער דווקא יאָ געווען.
נישט צוליב זיין עשירות, וואָס ער האָט נישט פּאַרמאַגט, נאָר צוליב דער לעבנס-חכמה, וואָס ער האָט זיך געמאַכט, דאָ, צי נאָך דאָרט, ביטע ער האָט פּאַרבראַכט די עלטלעכע יאָרן ווי אַ פּאַראַייניקטע קודם-לל איבערבייטן, אָדער ער זיך געלויבט אז ער איז אַ גליקלעכער, אז ער לעבט ווי אַ מלאַך...
די סיבות, וואָס האָבן גורם געווען, אז ער זאָל זיין אַ פּאַרזעכטער, זענען נישט געווען בעסער באַקאַנט.
אפּשר האָט אפּילו אויך ער זיי שוין נישט געוואוסט.
אָבער אַ פּאַסט איז, אז ער האָט זיך אויסגעלעבט ווי אַן אלטער בחור. און אז מע האָט אים געפּרעגט, פאַר וואָס ער האָט נישט חתונה געהאַט, האָט ער געוויינטלעך געענטפּערט מיט דעם ווערטל: דער מענטש קאָן זיך אויסוויילן, אָדער ער לעבט ווי אַ הונט און שטאַרבט ווי אַ מלאַך, אָדער ער לעבט ווי אַ מלאַך און שטאַרבט ווי אַ הונט...
אויב דו האָסט חתונה, פּלעגט ער דערקלערן, לעבסט ווי אַ הונט — מיט דאָגות פרנסה און אַ עול פון ווייב און קינדער (און צו מאל אויך אַ שוויגער אויפן קאַפּ!) — אָבער דו שטאַרבסט ווי אַ מלאַך, סע בלייבט עמעצער נאָך דיר, ווער סע זאָל זאָ-גן קדיש זכרומה.
אָבער נישט חתונה. ביסטו אַ פּרייער פּויגל, לעבסט ווי אַ מלאַך. אָן דאָגות. אָבער אז דו שטאַרבסט, באַגראַבט מען זיך ווי אַ הונט, קיינער גייט נישט נאָך דיין לוחיה. קיינער באוויינט דיך נישט.
...אויב אַ מענטש קאָן באַזאָלירן אויף אזא אופן די לעבנס-חכמה, אז ער זאָל זיך כאַכן אזא פּילקאַפּיע — קאָן ער טאַקע לעבן גליקלעך ווי אַ מלאַך.
ערשט שפּעטער מיט יאָרן האָט ער דערפאַרן, אז עס נישט דווקא אויב, דאָס איז נישט אָפּהענגיק אין דעם, זייב האָט יאָ חתונה צי נישט.
מע קאָן דאָר לעבן ווי אַ הונט און שטאַרבן ווי אַ הונט...
צו לעבן ווי אַ מלאַך און צו שטאַרבן ווי אַ מלאַך — דאָס ווייסט אויס צו זיין בלויז אַן אוטאַפּיע, אָדער דאָס מול פון זעלטענע, זייער זעלטענע...
פּאַרשטייט זיך, אז עס איז אָפּהענגיק אין דעם, וואָס מע טוט ביים לעבן, ווי אזוי מע לעבט. כּדי צו האָבן מיט וואָס צו שטאַרבן...

— און די עלטערן? וועלכער איז געווען זייער גייסטיקער אַרזיאָנט?
— דער פּאַסער האָט געהאַלטן מיט מילדער אַרזיאָנע וועגן ליינען יידישע מעשה-ביבלעך, דאָס איז געווען אַ פּאַרליך די צייט, וואָס סע האָבן זיך געמנגט דערלויבן בלויז די פּרויען, אָבער נישט אויך די מענער. די לעצטע האָבן געדארפט זיך באַשעפּטיקן מיט וויכטי-קערע זאכן. צו ערשט מיט לערנען תורה. חומש, רשעי, משניות, גמרא, יעדער איינער נאָך זיין מדרגה, נאָך זיין עלטער און פּאַר-שטאַנד. בכל אופן נישט קיין מעשה-ביבלעך מיט פּרינגן און פּרינגען מיט אלעליי גא-רישע געשעענישן. צו מאל, אין די הינטער נעכט, פּריטיק צו נאכטס, פּלעגט ער זיך צו-הערן הגם ער האָט זיך געמאַכט אז אים איי-געלעסירט נישט וואָס די מוטער אָדער אַ שוועסטער ליינט אויף אַ קול, כּפּרט אז סע האָט פּאַסירט אז עס איז געווען געשריבן פון שלום-עליכטס, מעדעלעט צי פּרצעט מערער.
— אויסהערנדיק די מאַנגעאָפּאַן-לענטע און וואָס איר האָט מיר אַיט דערציילט, פּאַרשייט איך אז דאָס לעבן פונעם שטעטל איז געווען אויסגעפּולט מיט אַרבעט פאַר די דערוואַקסטע און מיט לערנען פאַר די קינדער פון די דריי יאָר אָן...
— אויסגעפּולט? איך ווייס... אפּשר איז עס צו ערנסט אויסגעזריקט. איך וואָלט געזאָגט אז דאָס וויכטיקסטע אין לעבן פון די מענטשן איז געווען דאָס אַהרות-געפּיל, פון די פּליכטן, און אַ גרויסע צוריקגעהאַלטנקייט און דחוקה. אָבער עס איז בכלל נישט געווען אַ גרוי לעבן. ווייל טע זענען געווען די יום-טובים, סע זענען גע-ווען די שבתים, סע זענען געווען די חתונות, געבורטן — פּיל חתונות און פּיל געבורטן — סע זענען געווען די קינדער וועלכע האָבן גאָ-געבן קאַליר און צויבער דער עקזיסטענץ...
און פאַר אונדז, קינדער, איז דער חדר נישט געווען בלויז אַ וועג צום ספּר נאָר אויך אַ לאַנגע געלעגנהייט צום שפּילן זיך און פאַר-וויילן.
— איר דערציילט שוין — איך האָב עס שוין געזאָגט, אָבער איך מיין אז דאָס אייבערהורן האָט אייך נישט בייגעווי. איך באַדויער וואָס דאָס אַרט דערלויבט מיר נישט פּאַרצו-זעצן און מיר מול דאָ פּאַרענדיקן. אפּשר וועלן מיר פּאַרזעצן אַן אנדערט מאל. לעת-עתה: לאָמיר פּאַרענדיקן. בלייבט נאָך צו געפּינען אַ טיטל פאַר דער דאָזיקער פּאַרצייכענונג. אין וועלכער ער האָט זיך גערעדט וועגן די יאָרן פון דער קינדערהייט... די בלויע בלום פון דער קינדערהייט... וואָס אַ מינגג האָט איר וועגן אזא טיטל?
— אַ בלום, אָבער פאַר וואָס אַ בלויע?
— אַ בלויע ווי דער אומגעווייכער ים, ווי אַן אויסגעשטערנטער הימל אין יוגנט... אַ בלויע: איך זענען אין וועלכן די קאַליר דערשיינט ווי אַ לייטשטאַטיוו אין מאַגעזינען זיכטונג.

פתיחה נוגה: מיחאילען ז"ל

מאת אירוב כהן

(7-קמבא 1907, "שיכחה ולקנ" הוצאת ברונמן, תל-אביב, 1976)

"משל למה הירב דומה? לאב ובנו שהיו מהלכין בדרך. נתינת הבן ואמר לאביו: אבא, היכן חסידתי והש"ס? אביו לו בני יסמו זה הוא בידך, אם ראית בית-קברות לפניך, הנה חסידותי קרובה."

(ילקוט שמעוני, תהלים, סימן תרפ"ה)

בית העלמון, טעמונת בו עמנות יהודי-עיריית לר"י רומנוס, משקף ביום נועל ראשה של גבעה תלולה. הרחק על-מני מיתאר עירוני מה, המשתרע שומם למרג' לותיה, והו מיתאר רק נמשך היה, אבל מלא עיי-מפולת ותלי-חרבות אשר אל לפנו במה עשרות שנים חווה. שותל וערב - לאורך גדת נחל-ה'מולנע'ה, התנוצצת בין מלורוב לבין בוקובנה - הוצות וסימטאות של עיריית-היהודים שוקקת: מיחאילען.

בית-עלמון ויצא-דופן זה, שום בר-מינו אינו מובא בשעתו עוד, כי אין מי שזמית עוד שם - פרט לאהרן תושבי-המקום, רגשטרייף הישיש-המופקד כיום על שמירת בית-העלמון והנמצא כבר כאן מוביל, ממחיתו בארץ-ישראל, יומים, לקברו.

"הכל מובן", הוא אומר ומתיר: "איש לא יצטרך לטרוח עמי", הוא אומר כך לאנשים החיים, המרובים באחרונה לעלות לבניה וזו כדי לפקד קברי-אבות: גם הם רובם ככולם קשישים, ואף אנשי שיבה מופלגת, דורות ילשישים ורובעים לכל היהודים אשר שבקו לן

חיים וטענת בארמתו זו - למן ראשית המתנחלים וה-בונים את העיריה והכל מן השנים 1790-1792) ועד לאחרונה המגורשים ממנה או הנוטשים אותה (בשנת 1942).

רגשטרייף הישיש, שלא היה אלא הנוני צנוע בומב, לא ידע או לא רכז כי בראש ששת היהודים החתמים - בגד חתמתו של בעל האחוזה, קוסטאקי מריש - על המיסות הקרוי "הריסוב" (הוא מין גלגל-הסוד של העירייה, ובו בזמן גם שטר מפורט על זכויות-החובות, שנקנת בו המתנחלים היהודים לבין בעל-האחוזה הרומני בעתה ואשר על-ידי שלוש הארץ) - מתנוסס שמו של סביטבו, הרגשטרייף הראשון של עיריית-גן, מכל מקום, אף מקום בקברותו כן ידע, והוא גם מצביע בגאווה על שם הנפטר, החרות על מעלתו, בשררה התחנתה-הראשונה, שליו הגדר.

"יהודי לבית רגשטרייף - זהו אחרון", נאנת השומר' נאנת ומחיר, במעון עצב מהול בגאווה: "מלכודי אין נפש עוד, חיה בכל האזור הזה; רק אני ובית-הקברות שלי".

בנתיבי חסידות איזביצאראדין

מדרגות בקדושה

מאת ש. ז. שרגאי

שתי מדרגות בקדושה: מן גלגל-הסוד, והוא נמשך תמיד אחרי רצון הש"ת, וממילא סגורות כל הפתחים בפני הטומאה ללא סדק כלשהוא לחדור דרכו. הקדושה תוספת את כל האדם וממלאה כל הוויה בכל הפינות שהוא פונה, בבחינת "בכל דרכיך ידעתי".

כדי להגיע למדרגה זו של הודככות הנפש והכוננת כל דרכיו שבשם ש - זקוק האדם גם לאתערותא דלעילא, ל"סייעתא דשמיא, נוסף על אתערותא דלתת. האדם בכוונתו עצמו בלבד אינו מסוגל להגיע לכדרגת זון וטוהר כוה. אבל סייעתא דשמיא או לא בשמים היא: בפ"ד ובלבבך לעשותה, אם האדם מגדיר עצמו בכל הג-ה

מאת חכמי רומניה וגאונים ז"ל

ליקוט ועיבר הרב יצחק מאיר מאירילוס

לפרשת ויגש

הגאון מדינת המחר של ה-ספרים המפורסמים "שדי-המד", מכנה את המלכים "הגרמ"ל" במבוקאלעשט" הגאון ר' מאיר ליבוש טרם שנודע שמו ה-ספרדונימי "מלבי"ם, ומביא שם בהספרים שלו דעתו של המלכים לתכרוע בנסק הלכה, ועל יסוד זה שמדגיש "מב-קארעשט" אנו מתכבדים למ-נות אותו בין חכמי רומניה וגאונים.

אביא רגור מדבריו מספריו הגם שכבר הביאתי בכתב עת" שלנו על ענין זה, שאין להבינו או לפתרו בנקל כמה ישושים מגדולי מפרשי התורה, כל אחד מישב לפי דרכו, אולם ציבנים עלי דברי המלכים, ובפרט שאני מגיד שיעור בכל יום בבית המדרש הנקרא על שמו, ובשבתי הירף שתי פעמים ובסבתי הקיץ שתי פעמים, השאגה משים בקיצור בדרך וכמו כן מישב מילים אחרים ובערות השם ארליים הענין שיהיה מובן לכל ק-ראינו.

על מה שאמר יוסף לאחיו "אל תרגו בדרך" (ויגש מהכד) אומרים חכמינו ז"ל במסכת תענית (דף י"ב) שאמר ר' ה"ה "אל תסעו פסיעה ג' א"ס ומפרש שם בתלמוד הנימוק, מפסיעה גסוה נטולת אחד מחמש דמאות שנה עיניו של אדם,

והרפואה ל'ה שפסע פסיעה גסה מובא במסכת ברכות (דף מג ב) שיתקן להחזיר המאור על ידי קידוש. "דשי מפרש שם, ששנתה כוס של קידוש בשבת בלילה, אולם במסכת פסחים (דף ק"ב), בתוספת דברי המתחיל "ודי קידוש" מסכיר, "מקדשין בבית הכנסת ונתן (מהיין) לתוך עיניו ל-רפואה". ורמ"ש"א במסכת ת-ענית שם מקשה: "למה לא הוהיר אותם יעקב כבר על זה בהליכתם למצרים? ומתקן באופן נאות, מפני שאמר להם יוסף עשיו: מהרו ועלו אל אבי (מה-ט), שהזהיר אותם למהר הליכתו, הוצרך להזהיר אותם שכל מקום, אל תרגו בדרך" בפסיעות גסות, למהר הליכתו, שלא יוקפו מאור עיניהם, כן הוא לשון המהרש"א שם.

המלכים מתקן באופן גאוני, כיאות לו ואל מקרא: "וישחו וישכרו עמי" (באשית מג-לד), דרשו חכמינו במסכת שבת (דף קל"ט א), מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעמו טעם יין, דכתיב וישחו וישכרו עמי, והגדשתי התיבה עמו, נראה כי עד עכשיו לא שחו ולקטנו נאמר, "ולקדקד נזיר אחיו" (מט-כז), דרשו שם מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעם טעם יין שנאמר, "ולקדקד נזיר אחיו" ונזיר אסור ל-שחות יין, שנאמר בפרשת לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

בספר, "אריך המדה" של המלכים בהרחבת המלקט לפרשת ויחי, ויברכם ביום ההוא לאמור, (מח-כ) במבט הראשון אין להבין אלו השלוש תיבות: "ביום ההוא לאמור", ויש להסביר במאמר: ש' רבי אליעזר (במסכת אבות פרק ב' משנה י') ובמסכת שבת (דף קג-א) "ושוב יום אחד לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

בספר, "אריך המדה" של המלכים בהרחבת המלקט לפרשת ויחי, ויברכם ביום ההוא לאמור, (מח-כ) במבט הראשון אין להבין אלו השלוש תיבות: "ביום ההוא לאמור", ויש להסביר במאמר: ש' רבי אליעזר (במסכת אבות פרק ב' משנה י') ובמסכת שבת (דף קג-א) "ושוב יום אחד לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

בספר, "אריך המדה" של המלכים בהרחבת המלקט לפרשת ויחי, ויברכם ביום ההוא לאמור, (מח-כ) במבט הראשון אין להבין אלו השלוש תיבות: "ביום ההוא לאמור", ויש להסביר במאמר: ש' רבי אליעזר (במסכת אבות פרק ב' משנה י') ובמסכת שבת (דף קג-א) "ושוב יום אחד לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

בספר, "אריך המדה" של המלכים בהרחבת המלקט לפרשת ויחי, ויברכם ביום ההוא לאמור, (מח-כ) במבט הראשון אין להבין אלו השלוש תיבות: "ביום ההוא לאמור", ויש להסביר במאמר: ש' רבי אליעזר (במסכת אבות פרק ב' משנה י') ובמסכת שבת (דף קג-א) "ושוב יום אחד לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

בספר, "אריך המדה" של המלכים בהרחבת המלקט לפרשת ויחי, ויברכם ביום ההוא לאמור, (מח-כ) במבט הראשון אין להבין אלו השלוש תיבות: "ביום ההוא לאמור", ויש להסביר במאמר: ש' רבי אליעזר (במסכת אבות פרק ב' משנה י') ובמסכת שבת (דף קג-א) "ושוב יום אחד לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

בספר, "אריך המדה" של המלכים בהרחבת המלקט לפרשת ויחי, ויברכם ביום ההוא לאמור, (מח-כ) במבט הראשון אין להבין אלו השלוש תיבות: "ביום ההוא לאמור", ויש להסביר במאמר: ש' רבי אליעזר (במסכת אבות פרק ב' משנה י') ובמסכת שבת (דף קג-א) "ושוב יום אחד לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

בספר, "אריך המדה" של המלכים בהרחבת המלקט לפרשת ויחי, ויברכם ביום ההוא לאמור, (מח-כ) במבט הראשון אין להבין אלו השלוש תיבות: "ביום ההוא לאמור", ויש להסביר במאמר: ש' רבי אליעזר (במסכת אבות פרק ב' משנה י') ובמסכת שבת (דף קג-א) "ושוב יום אחד לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

בספר, "אריך המדה" של המלכים בהרחבת המלקט לפרשת ויחי, ויברכם ביום ההוא לאמור, (מח-כ) במבט הראשון אין להבין אלו השלוש תיבות: "ביום ההוא לאמור", ויש להסביר במאמר: ש' רבי אליעזר (במסכת אבות פרק ב' משנה י') ובמסכת שבת (דף קג-א) "ושוב יום אחד לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

בספר, "אריך המדה" של המלכים בהרחבת המלקט לפרשת ויחי, ויברכם ביום ההוא לאמור, (מח-כ) במבט הראשון אין להבין אלו השלוש תיבות: "ביום ההוא לאמור", ויש להסביר במאמר: ש' רבי אליעזר (במסכת אבות פרק ב' משנה י') ובמסכת שבת (דף קג-א) "ושוב יום אחד לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

בספר, "אריך המדה" של המלכים בהרחבת המלקט לפרשת ויחי, ויברכם ביום ההוא לאמור, (מח-כ) במבט הראשון אין להבין אלו השלוש תיבות: "ביום ההוא לאמור", ויש להסביר במאמר: ש' רבי אליעזר (במסכת אבות פרק ב' משנה י') ובמסכת שבת (דף קג-א) "ושוב יום אחד לפני מיתחך". והיות שאי אפשר לידע אותו היום מאליו יהיו כל מיני בתשובה, ועל פי מאמר זה מפרש האלשיך בדברי דוד המלך (מלכים א' סימן ב' א-ב): ויצו את ש-למה בנו לאמור, למי יאמר? ומשיב, שדוד ציווה אותו שאף שהוא בימי נעוריו מכל מקום יאמר לעצמו, "אנכי הולך כל דרך כל הארץ, שסוף כל סוף כל אחד הולך בו ומאליו "וחוקת ותיית לאיש", (בלי שגיאיות). מכל מקום אין ל-הבין, מדוע המתין דוד לצוות את שלמה עד לפני מותו, כלשון הכתובים הלא יותר נכון היה לו ללמד אותו מנעוריו? ויש לישב, כי באמת למד אותו בימי עלומיו, ומה דכתיב, "ויקראו ימי דוד למות" היינו דוד קרבו, עוד היותו בימי עמידתו, באמצע ימיו לא שכת מלחשות כי יפיד מחיי אדמות, וכמו כן, ויקרב ימי ישראל, היינו הוא קרבו במחשבתו, יען שזכר אותם יום-יום, ל-קיים מאמר חכמינו ז"ל, וזה ויברכם ביום ההוא" ומאליו יהיו כל ימיהם בתשובה, אך השאלה היא: אם ברכם, איך שייך לומר "ארוך אפם"? (מט-כ), קללה בתוך הברכה? ומתקן החוקני: אין זה קללה, אלא ברכה, כלומר: יהי רצון שלא יצליחו באפם, כדי שלא יתגלה להיות רגונים, האבר"ק קרעטשיניעו משלב ל'ה שפסיעה, אהלקס ביעקב", ומפרש רש"י: אין לך ענינים וספרים מלמדי תינוקות אלא משמנון, וקשה: הלא אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות פרק (ב' משנת ה) מל הקפדן מ-למד, ואיך יהיו מלמדי תינו-קוזה על כן הקדים וקלל את אפם, שלא יועיל ואחרי כן אמר, "אהלקס", להיות מלמדי תינו-קוזה.

יהדות על רגל אחת

מאת שמחה רז

ראש אב"בית דין (ראב"ד)

תורא של העומד בראש בית-הדין הרבני, בית-הדין מורכב משלושה דיינים.

ראש-הגולה

תוארם העברי של נשיאי הישוב היהודי בארץ בבל בתקופת התלמוד ובימי הביניים (בארמית, ריש גלותא). בתקופת הפרסים היה לראש הגולה כוח שלטון דתי וחילוני גם יחד הוא היה השופט העליון יהודי בכל גם דיני ממונות וגם דיני נפשות.

ראש-חודש

היום הראשון בתחלת כל חודש.

במקרא קרוי יום זה בשם "חודש" או "יום החודש".

בתקופה העתיקה יוחד יום זה לאספות עם ועצ-רות, שהן היו הנביאים נושאים את דבריהם אל העם, והעם היה בא אל הנביא לדרוש באלהים. בראש חודש מוסיפים לתפילה את תפילת, "הלל", וכן קוראים בו בתורה.

בתפילת ערבית, שהיית